

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Šlechta v českých zemích v letech 1918-1945

**Osudy a postoje choltických Thun-Hohensteinů po roce
1918 a jejich vazby k nacionálnímu socialismu**

Alena Koňářiková

**Bakalářská práce
2012**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Alena Koňářiková**
Osobní číslo: **H09545**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Šlechta v českých zemích v letech 1918-1945 Osudy a postoje choltických Thun- Hohensteinů po roce 1918 a jejich vazby k národnímu socialismu.**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Náplní bakalářské práce bude proces změny postavení šlechty v daném období, jakož i proměny postojů někdejší rakousko- uherské šlechty. Subjektivní dojmy šlechticů budou sledovány na základě pramenů osobní povahy, zj. korespondence. Využívány rovněž budou prameny hospodářské povahy, a to zejména pro sledování průběhu první pozemkové reformy. Jádrem práce bude příklon části šlechty k radikálnímu pravicovému politickému proudu ve třicátých letech. Práce bude vycházet z pramenů uložených v Státním oblastním archivu v Zámrsku, konkrétně z rodinného archivu Thun- Hohenstein (Choltice) a Velkostatek Choltice (ONV, MNV Choltice)

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BEZECNÝ, Zdeněk- KUBEŠ, Jiří-LENDEROVÁ, Milena (edd.), Proměny elit v moderní době: sborník k narozeninám docenta Roberta Saka. České Budějovice 2003. BEZECNÝ, Zdeněk, Příliš uzavřená společnost. České Budějovice 2005. ČELOVSKÝ, Bořivoj, Ta ženská von Hohenlohe, Ostrava 1993. DOČEKAL, Boris, Osudy českých šlechticů. Jihlava 2002. DOLEŽAL, Jiří, Úvahy o české šlechtě v čase První republiky, Svědectví, č. 77, 1986, s. 39-62. GLASSHEIM, Eagle, Crafting a Post- Imperial Identity: Nobles and Nationality Politics in Czechoslovakia, 1918- 1948. Columbia Univerzity 2000. PEKAŘ, Josef, Omyly a nebezpečí pozemkové reformy, Praha 1923. VOŽENÍLEK, Jan, Pozemková reforma v Československé republice, Praha 1924.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Dita Jelínková

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

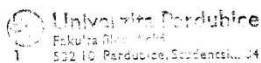
30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

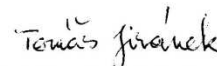
31. března 2012



prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan



L.S.



doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 3. 2012

Alena Koňářková

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala především své vedoucí práce Mgr. Ditě Jelínkové za její odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce. Na závěr také děkuji své rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu podporovali.

Anotace

Tato práce se zaměřuje na životní osudy příslušníků choltické větve rodu Thun-Hohenstein od roku 1918 až do konce druhé světové války. Středem pozornosti se stala především osobnost hraběte Leopolda Thun- Hohensteina (*1888 †1944), jehož prostřednictvím se práce snaží popsat zejména průběh československé pozemkové reformy na velkostatku v Cholticích. Podstatná část práce je věnována i příklonu Leopolda Thun- Hohensteina k nacionálnímu socialismu a jeho působení v politické straně NSDAP.

Klíčová slova

20. století, Thun-Hohenstein, šlechta, Choltice, nacionální socialismus, pozemková reforma

Title

Noble in Bohemia in 1918-1945

Destiny and attitudes of Thun-Hohenstein (Choltice) after the year 1918 and their ties to National Socialism

Annotation

This work focuses on the life story of Choltice branch of the Thun-Hohenstein - after 1918 until the end of World War II. The focus has been concentrated especially on Count Leopold Thun-Hohenstein (*1888 †1944), through which the work is mainly trying to describe the course of the Czechoslovak land reform on his estate in Choltice. A substantial part is devoted to resort Leopold Thun-Hohenstein of National Socialism and its impact in a political party NSDAP.

Keywords

20th century, Thun-Hohenstein, aristocracy, Choltice, National Socialism, land reform

Obsah

1. Úvod	8
2. Vývoj historiografie o české šlechtě v 19. a 20. století.....	9
3. Povaha využitých pramenů a literatury	14
4. Historické souvislosti mezi léty 1918- 1945	18
4. 1. Konec šlechty v Čechách?	18
4. 2. Důsledky protišlechtické politiky v Československu.....	22
4. 3. Národnostní politika ČSR a česká aristokracie	23
4. 4. Úloha šlechty v Sudetské krizi	25
4. 5. Prohlášení české šlechty	27
4. 6. Život šlechty za okupace	28
5. Historie rodu Thun- Hohenstein.....	30
6. Jan Rudolf Thun- Hohenstein	32
6. 1. Zálžitosti soukromého charakteru Jana Rudolfa.....	33
6. 2. Jan Rudolf a jeho veřejná činnost.....	34
6. 3. Rodinné spory na velkostatku.....	35
7. Leopold Thun-Hohenstein.....	37
7. 1. Počátky pozemkové reformy	40
7. 2. Průběh pozemkové reformy na velkostatku Choltice.....	42
7. 3. Otázka státní příslušnosti a vztah Leopolda k českým zemím	46
7. 4. Sympatie k politickým stranám a příklon k nacionálnímu socialismu	49
7. 5. Irena Thun-Hohenstein její politické smýšlení.....	55
7. 6. Blížící se konec války	57
7. 7. Rok 1945 a konec války	58
8. Závěr.....	60
9. Resume	63
10. Prameny a literatura	65
11. Seznam obrazové přílohy	67
12. Obrazová příloha	68

1. Úvod

Bakalářská práce se zaměřuje na důležité životní události příslušníků choltické větve rodu Thun-Hohensteinů po roce 1918 až do konce druhé světové války. Sledované období let 1918- 1945 je z hlediska výzkumu dějin šlechty v Československu velice podstatné, i když do nedávné doby téměř opomíjené, neboť se jedná o dobu vyznačující se mnoha změnami v politické, sociální i hospodářské oblasti. Práce vychází z archivních pramenů uložených z převážné části v SOA Zámorsk. Jedná se zejména o materiály úřední povahy, přičemž bylo částečně přihlédnuto i k pramenům povahy osobní, zejména korespondence. Důležitým zdrojem mnoha užitečných informací se stala mimo jiné i kronika města Choltice ze SOkA Pardubice.

Mezi nejdůležitější úkoly, které si bakalářská práce vytkla za svůj cíl, bylo přispět k poznání životních osudů německy mluvící šlechty žijící na území Československa a celkově je pojata jako stručná biografie, která se odráží od důležitých životních kroků členů choltických Thun-Hohensteinů. Této linii doposud nebyla z hlediska dějin 20. století věnována velká pozornost, proto se s přihlédnutím k jejich smýšlení a životním názorům bude práce snažit nastínit pohledy a postoje, které zastávali vůči politickým, hospodářským i sociálním změnám v Československu mezi léty 1918-1945.

Do popředí zájmu se z hlediska časového záběru dostala především osoba Leopolda Thun-Hohensteina (*1888 †1944), která dosud nebyla badatelsky zpracována. Leopold se ukázal jako ideální příklad šlechtice, který během svého života zažil téměř všechny důležité historické události 1. poloviny. 20. století. Leopold Thun-Hohenstein po zániku habsburské monarchie a vzniku Československé republiky zakusil ztrátu šlechtických titulů a výhod s nimi spojených. Jeho velkostatku v Cholticích se nevyhnula ani pozemková reforma. O několik let později se stal svědkem vzniku Protektorátu Čechy a Morava a vypuknutí druhé světové války.

Prostřednictvím Leopolda Thun-Hohensteina se práce snaží popsat průběh pozemkové reformy na velkostatku Choltice. Přitom bylo přihlédnuto i k tomu, jakými způsoby se s ní šlechta vyrovnávala, či která se proti ní snažila chránit. Z velké části je také badatelská pozornost upřena na příklon Leopolda Thun-Hohensteina k nacionálnímu socialismu, jehož rostoucí sympatie ubírající se tímto směrem, lze na základě pramenů vypořadovat od 30. let 20. století.

2. Vývoj historiografie o české šlechtě v 19. a 20. století

Všeobecně je známo, že české dějepisectví se šlechtické problematice od 19. století výše spíše vyhýbalo. V období první republiky, s nově probíhajícími změnami v právě vzniklém státě, se zkoumání šlechty v 19. a 20. stol. nejevilo z hlediska badatelského jako příliš perspektivní. Nic se však nezlepšilo ani po roce 1945, kdy se šlechta musela potýkat s ještě větší nevraživostí, než kdy dříve. Prostředí se v Československu uvolnilo až na konci osmdesátých let minulého století a teprve v posledních několika letech se projevil zvýšený zájem o tuto nesporně zajímavou oblast dějin. Následující řádky mají zčásti poukázat na to, jakým směrem se studium dějin aristokracie 19. a 20. století ubíralo.

Jedním z mála historiků, který se věnoval v první polovině 20. stol. tématu české šlechty v 19. století, byl Josef Hanuš, který sepsal monografii s názvem *Národní museum a naše obrození*. První díl vyšel s podtitulem *Kulturní a národní obrození šlechty české v XVII. a v první půli XIV. století*.¹ V tomto se v několika kapitolách zabývá českou šlechtou již od první poloviny 18. až po 19. století, ve kterém si všímá převážně umělecké či vědecké činnosti šlechty a jejího národního vývoje až do r. 1848.² Jednalo se však o dílo, jehož předmětem bylo téma doposud neprobádané, a jehož rozsah měl navíc poměrně velký rozptyl. To vše si J. Hanuš zřejmě uvědomoval, proto i úvodní slova jeho knihy uvádějí, že dílo, které napsal, nemůže posloužit jako komplexní historie obrody české šlechty a doufá v další své následovníky.

Dále u nás prvorepublikové dějepisectví zastupuje známý český historik J. Pekař, který byl v roce 1897 habilitován na české univerzitě pro rakouské dějiny a po odchodu prof. A. Rezka se stal jeho nástupcem.³ Z prací a monografií Josefa Pekaře je pro tuto práci nejdůležitější kniha *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*,⁴ jež nesla odkaz právě na Hanušovo dílo *Národní museum a naše obrození*. Původně se však jednalo o dva články, které vyšly v nedělní příloze Národních listů. Knižní podoby se rozšířené Pekařovy články dočkaly v roce 1923.

Přesto, že se nenašel v prvorepublikovém Československu žádný historik, který by navázal na J. Pekaře či J. Hanuše, existují z tohoto období vědecké práce, které se šlechtou

¹ HANUŠ Josef. *Národní museum a naše obrození. Kulturní a národní obrození šlechty české v XVII. a v první půli XIV. století*. Praha: Národní museum 1921. s. 364.

² Šlechtě v českém národně emancipačním hnutí se věnuje také HROCH, Miroslav. *Na prahu národní existence*, Praha: Mladá fronta 1999, s. 253- 255. ISBN 80-204-0809-6.

³ *Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD- díl XX (1888- 1909)*. [elektronický zdroj] verze II . Aion CS, s.r.o. Praha, Aion CS s.r.o., 1997. s. 471.

⁴ PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. 3. vyd. Praha: Vesmír 1923

zabývají, byť jen okrajově. Jedná se např. o historika Karla Kazbundu,⁵ nebo Zdeňka Tobolku,⁶ kteří se zaměřovali na politické dějiny. Naproti tomu ale vznikala literatura heraldická a rukopisná, která byla mnohdy vytvořena na popud šlechticů samotných. Díky těmto, ať už biografickým či genealogickým studiím se okruh znalostí o české šlechtě opět o něco rozšiřuje. Pro 19. století by měl být zmíněn alespoň jeden z nejvýznamnějších českých historiků František Palacký. Mimo jiné i pečlivý rodopisec, který pracoval jako archivář pro rod Šternberků. Díky němu vyšla ve Vídeňské ročence Taschenbuch für die vaterländische Geschichte roku 1825 stať *Die Sternberge*, kde je sepsána na zhruba čtyřiceti stranách historie rodu Šternbergů od 13. do počátku 19. století.⁷ Tvorba některých, z hlediska historie významných knih je však také přisuzována i mnohým šlechticům, kteří si byli vědomi odkazu, jež zanechali jejich předci. Obrátíme-li se opět ke 20. století, jedním takovým byl i Zdenko Radslav Kinský, který sepsal knihu *Rod Kinských na Chlumci*⁸ Rovněž Karel Schwarzenberg, patřící ke větvi orlické sekundogenitury se velice intenzivně zabíral dějinami svého rodu, přičemž z jeho prací nejvíce vynikají životopisy jednotlivých členů rodiny např. Bedřicha ze Schwarzenbergu. K této práci využil již dříve vzniklých prací Jana Bedřicha Nováka, syna dřívějšího vychovatele na Orlíku.⁹ Proto také mohla vyjít jeho nejznámější kniha *Ze zápisů posledního lancknechta*.¹⁰

Po II. světové válce se šlechta dostala do ještě obtížnější situace, než v jaké byla před ní. Nejen, že se znovu otřásla majetková základna značné části aristokratických rodin, která byla značně narušena už první pozemkovou reformou, ale začalo také hojně přibývat obvinění z kolaborace, které již tak tíživé situaci šlechtě rozhodně neprospěly. Mnoho nových poznatků tedy z období těsně po válce nemáme. Výjimku však tvoří velice důležitá práce Antonína Okáče, která stihla vyjít v roce 1947 a tou je *Český sněm a vláda před březnem 1848*.¹¹ Prostředí však v Čechách nebylo po únoru 1948 příliš nakloněno badatelské činnosti ve směru, kterým se úspěšně ubíral A. Okáč, a proto jeho další životní dílo *Rakouský problém a*

⁵ KAZBUNDA, Karel. *České hnutí r. 1848*. Praha: Historický klub, 1929.

⁶ TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny československého národa II: Portrét Jindřicha Jaroslava Clam-Martince*. Praha, 1933, s. 15-18.

⁷ Blíže: KOŘALKA, Jiří. *František Palacký*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-125-2.

⁸ KINSKÝ, Zdenko Radslav. *Rod Kinských na Chlumci: Z toho, co jsem slyšel a četl*. Praha, 1930.

⁹ Blíže BEZECNÝ, Zdeněk – LENDEROVÁ, Milena. Několik poznámek k proměnám elit v Čechách, s. 21-23, In *Proměny elit v moderní době. Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka*. České Budějovice: HÚ JČÚ, 2003. ISBN 80-7040-575-9.

¹⁰ SCHWARZENBERG, Karel. *Bedřich ze Schwarzenbergu. Ze zápisů posledního lancknechta*, Praha 1934.

¹¹ OKÁČ, Antonín. *Český sněm a vláda před březnem 1848. Kapitoly o jejich ústavních sporech*, Praha: Zemský národní výbor, 1947.

list Vaterland 1860- 1871,¹² které vznikalo již během II. světové války, mohlo vyjít až roku 1970, navíc ve velice omezeném nákladu.¹³

Ke šlechtické problematice se obrátil až v šedesátých letech profesor právní historie Valentin Urfus, který publikoval několik pojednání vztahující se ke státoprávnímu myšlení konzervativní šlechty.¹⁴ Po něm následoval např. Jan Havránek, který v roce 1970 publikoval stať s názvem *Česká politika, konzervativní aristokraté a uspořádání poměrů v habsburské říši 1860 až 1867*.¹⁵ V této se věnuje převážně politické situaci v daném období, přičemž se věnuje i popisu vztahů mezi politiky z řad měšťanů a šlechty. Avšak ani o 70. letech minulého století nemůžeme říci, že by byly předzvěstí začínajícího soustavného bádání o české šlechtě. Vyšlo však i několik drobných studií, z nichž např. hospodářskými dějinami šlechty v 19. století se zabývá Helena Smíšková, která si jako objekt svého zkoumání vybrala děčínské panství za působení rodu Thun-Hohensteinů.¹⁶

Více publikací a odborných studií týkající se aristokracie začíná vycházet již počátkem 80. let. Publikováno bylo i ucelené dílo Otty Urbana, věnující se komplexnímu pohledu na českou společnost 19. století.¹⁷ O něco později vychází i studie Milana Myšky, pojednávající o úloze šlechty při vedení velkostatku, přičemž autor sleduje, jakým způsobem ovlivňovala šlechta českou společnost směřující ke kapitalismu.¹⁸ K tématu šlechty v 19. století přispěl i Josef Polišenský a Ella Illingová, kteří společně sepsali životopis *Jana Jeníka z Bratřic*.¹⁹ Šlechta v devatenáctém století začala být středem pozornosti i z hlediska umění, které se pevně pojí s jejími zájmy a životním stylem. Zájem o toto odvětví a jeho podobory (výtvarná umění, hudba aj.) se odrazil například v práci *Květy Křížové*²⁰ a *Zdeňka Hojdy*.²¹ Po roce 1989, kdy v Československu proběhla sametová revoluce, se konečně mohly

¹² OKÁČ, Antonín. *Rakouský problém a list Vaterland 1860-1871*, I-II, Brno: Muzejní spolek, 1970.

¹³ BLÍŽE BEZECNÝ, Zdeněk – LENDEROVÁ, Milena. Několik poznámek k proměnám elit v Čechách, s. 23-25, In *Proměny elit v moderní době. Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka*. České Budějovice: HÚ JČÚ, 2003. ISBN 80-7040-575-9

¹⁴ URFUS, Valentin. K vzájemnému poměru českého státoprávního programu a předběžné stavovské opozice v Čechách. In *Právně historické studie 13*, 1967, s. 85-103; TÝŽ, Český státoprávní program na rozhraní let 1860- 1861 a jeho ideové složky. In *Právně historické studie 8*, 1962, s. 127- 172.

¹⁵ HAVRÁNEK, Jan. Česká politika, konzervativní aristokraté a uspořádání poměrů v habsburské říši 1860 až 1867. In *Sborník historický 17*, 1970, s. 67- 96.

¹⁶ SMÍŠKOVÁ, Helena. Správa děčínské panství za Františka Antonína Thun-Hohensteina (1808- 1844), In *Sborník archivních prací 22*, 1972, s. 356- 411.

¹⁷ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848- 1918*, Praha: Svoboda, 1982, 690 s.

¹⁸ MYŠKA, Milan. Šlechta v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na prahu buržoazní éry (Hospodářská aktivita české aristokracie a tzv. „kapitalistická modernizace“). In *Časopis slezského muzea*, B 36, 1987, s. 46-65.

¹⁹ POLIŠENSKÝ, Josef – ILLINGOVÁ, Ella. *Jan Jeník z Bratřic, 1765 – 1845*. Praha: Mellantrich, 1989. 291 s. ISBN 80-7023-030-4.

²⁰ KŘÍŽOVÁ, Květa. Z obrazové sbírky na zámku Orlík. In *Památky a příroda 10*, 1985, s. 131 – 142

²¹ HOJDA, Zdeněk. Sociální zázemí Jednoty výtvarných umělců- rozhod s tradiční základnou uměleckého mecenášství v Čechách?. In *Povědomí Tradice v novodobé české kultuře*, Praha 1988, s. 350-355.

svobodně rozvíjet veškeré vědní obory, včetně historie. Začaly se daleko častěji objevovat díla věnující se šlechtě v 19. a 20. století. Konečně se na českou nobilitu mohlo začít nahlížet bez větších předsudků a naskytá se tak možnost prostudovat množství již nepředpojatých publikací z této doby.

Souhrnné informace o aristokratických rodech přináší kniha *Modrá krev*, jež poprvé vyšla v roce 1992. V této encyklopedii od uznávaného historika Petra Maška bylo poukázáno na třicet různých šlechtických rodů. O několik let později vyšlo druhé rozšířené vydání s podtitulem *Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*.²² Velice rozšířený je také i poměrně stručný Lexikon české šlechty²³ od Jana Halady. V roce 2001 kolektiv autorů v čele s Janem Županičem vydal *Encyklopedie knížecích rodů zemí koruny české*.²⁴

Za posledních několik let se zájem o šlechtu v 19. a 20. století zvednul natolik, že se s ní nesetkáváme pouze v publikacích, kde je zmiňována v souvislosti s hospodářským životem či politikou, ale vyšly i jiné publikace, vykreslující její vztah k umění. Je to například již výše zmiňovaná Květa Křížová a její *Šlechtický interiér 19. století v dobových vyobrazeních ze zámeckých sbírek*,²⁵ kde vypovídající hodnotu šlechtického života udávají dobové malby interiérů jejich sídel. Kresbě a grafice ve šlechtickém prostředí se věnuje Jana Bělohávková, jejíž titul vyšel jako katalog k výstavě v Národním muzeu roku 1992.²⁶ Architektuře především šlechtických rezidencí jižních Čech v romantickém 19. století se věnuje Jindřich Vybíral v knize *Století dědiců a zakladatelů*.²⁷ Dále můžeme zmínit i Zdeňka Bezecného či Jiřího Kuthana.²⁸ Ve sborníku *Proměny elit v moderní době* autoři uvádí, že se česká historiografie věnuje tématu politické činnosti české šlechty z hlediska jednotlivých historických osobností, avšak stále chybí souhrnné dílo věnující se této oblasti.²⁹ Stejně tak málo jako o veřejném působení šlechty v politickém dění je toho uveřejněno i o jejím

²² MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 3. upr. vyd. Praha: Mladá fronta 2003, s. 257. ISBN 80-204-1049-X.

²³ HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, zajímavosti*. Praha: Akropolis, 1992. ISBN 80-901020-3-4.

²⁴ ŽUPANIČ, Jan. STELLNER, František a FIALA, Michal. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2001. ISBN 80-86493-00-8.

²⁵ KRÍŽOVÁ, Květa. *Šlechtický interiér 19. Století v dobových vyobrazeních ze zámeckých sbírek*. Praha: Panorama, 1993, s. 216. ISBN 80-7038-246-5.

²⁶ BĚLOHLÁVKOVÁ, Jana. *Kresba a grafika šlechty v Čechách 19. Století*, Praha 1992, s. 29.

²⁷ VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech období historismu*. Praha: Argo 1999, s. 214. ISBN 80-7203-205-4.

²⁸ BEZECNÝ, Zdeněk. Šlechta a umění v 2. polovině 19. století. In *Umění a veřejnost v 19. století*, Plzeň 1988, s. 105-110.; KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2001, s. 333. ISBN 80-7304-003-4.

²⁹ Blíže BEZECNÝ, Zdeněk – LENDEROVÁ, Milena. Několik poznámek k proměnám elit v Čechách, In *Proměny elit v moderní době. Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka*. České Budějovice: HÚ JČÚ, 2003. s. 28-29. ISBN 80-7040-575-9.

ekonomickém postavení. Jedním z mála, kdo se tímto tématem zabýval, byl Gustav Hofmann.³⁰ Zmínit k této problematice je třeba i rok 2007, kdy se v Ostravě konala mezinárodní konference s názvem *Šlechtic podnikatelem- podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18. -19. století*. Z této konference vzešel stejnojmenný sborník prací.³¹ Na dobré cestě je v současné době studium každodenního života šlechty v 19. a 20. století. Jak ukazuje například kniha Radmily Švaříčkové- Slabákové *Rodinné strategie šlechty*.³² Jako velice zdařilá se jeví i práce Jana Županiče z roku 2006 *Nová šlechta rakouského císařství*, jejíž hlavním cílem je sledování vzniku a vývoje rakouské nové šlechty.³³ Kniha se snaží postihnout každodenní život této sociální vrstvy, majetkové poměry či její politickou angažovanost. Soustavně se výše zmíněné oblasti bádání věnuje i Zdeněk Bezecný.³⁴ Přímo na ženu- šlechtici její životní styl a postavení ve společnosti 19. století se zaměřuje Milena Lenderová.³⁵

Důležité práce tematicky zaměřené na šlechtu 19., potažmo 20. století vznikaly také za hranicemi našeho státu. Tyto je nutné vzít v potaz, aby mohl být vytvořen objektivní obraz nazírání na tuto problematiku. Z německých prací lze jmenovat monografie *Die Standherren* od Heinze Gollwitzera, který se zaměřil na sociální a politické postavení bývalých říšských knížat mezi léty 1815- 1918.³⁶ Německou historiografii poslední doby ovlivnil svými díly i historik Heinz Reif. Jeho svazek, týkající se šlechty v 19. a 20. století vyšel v rámci ediční řady *Enzyklopädie deutscher Geschichte*.³⁷ Rovněž důležité jsou i badatelské počiny ze strany našich rakouských sousedů, majících ve svém zorném úhlu aristokracii habsburské

³⁰ HOFMANN, Gustav. Pohled na hospodaření šlechty v první polovině 19. století. Hospodářské a majetkové poměry Alfréda Candida Ferdinanda z Windischgrätzu v letech 1802-1862. In *Studie k sociálním dějinám* 4. 1999, s. 101-115.

³¹ BRŇOVJÁK, Jiří - ZÁŘICKÝ, Aleš, (eds): *Šlechtic podnikatelem podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18. -19. století*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, s. 327. ISBN 978-80-7368-520-1

³² ŠVAŘÍČKOVÁ- SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové- Pouilly v 19. století*. Praha: Argo, 2007. s. 435. ISBN 978-80-7203-859-6.

³³ ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. 1. vyd. Praha: Agentura Pankrác, 2006. ISBN 80-86781-08-9.

³⁴ BEZECNÝ, Zdeněk. Smrt šlechtice. In: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století*. Praha 2001, s. 260-266. ISBN 80-85917-79-3 ; BEZECNÝ, Zdeněk. Sňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století. In *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. Praha 1999, s. 88-93. ISBN 80-200-06850.; BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost: orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*. vyd. 1. České Budějovice: Historický ústav Jihočeské univerzity, 2005, 155 s. Monographia historica, sv. 5. ISBN 80-704-0698-4.

³⁵ LENDEROVÁ, Milena. *Tragický bál. Život a smrt Pavlína ze Schwarzenbergu*, Praha: Paseka, 2004, s. 375. ISBN 80-7185-657-6. TÁŽ. *Ke hříchu a modlitbě*, Praha: Mladá fronta, 1999, s. 300. ISBN 80-204-07375.

³⁶ GOLLWITZER, Heinz. *Die Standesherrn. Die politische und gesellschaftliche Stellung. Ein Beitrag zur deutschen Sozialgeschichte*. Göttingen, 1964.

³⁷ REIF, Heinz. *Adel im 19. und 20. Jahrhundert*, Enzyklopaedie deutscher Geschichte, Bd. 55, München 1999. ISBN 3-486-55022-5. Další z významných prací téhož autora. *Westfälischer Adel 1770-1860. Vom Herrschaftsstand zur regionalen Elite*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1979. ISBN 3-525-35991-8; nebo sborník *Adel und Bürgertum in Deutschland, I-II*, Muenchen 2000-2001. ISBN 3-0500-3551-X.

monarchie. Mezi ně se řadí Christoph Thienen- Adlerflycht s monografií věnovanou hraběti Leo Thunovi,³⁸ nebo Felix Höglinger se svou knihou o ministerském předsedovi Jindřichu Clam- Martinicovi.³⁹ Život rakouských šlechtických rodů přibližuje Hannes Stekl, který v roce 1973 vydal práci týkající se Schwarzenbergů a Lichtensteinů, sledující časové období před r. 1848.⁴⁰

Stejně tak jako v české, tak i v zahraniční literatuře doposud chybí studie, které by se zabývaly šlechtou v 19. a 20. století celkově a které by sledovaly tuto sociální vrstvu v širším kontextu tak, aby mohl vzniknout souhrnný obraz nazírání na českou nobilitu. Prozatím vyšly studie, bez potřebného ověření, které mohou sloužit pouze jako případné hypotézy.⁴¹ Mezi další zahraniční autory lze zařadit např. Eagla Glassheima, který se zaměřil na šlechtu v období již vzniklé Československé republiky až do roku 1948.⁴² Zajímavá je i práce slovinské autorky Mihiy Preinfalk, která se věnuje rodu Auerspergů.⁴³ Kniha se věnuje dějinám celého rodu napříč staletími, ovšem podstatnou částí se věnuje i 19. a 20. století, přičemž pracuje s téměř veškerou dostupnou pramennou základnou, týkající se rodu.⁴⁴

3. Povaha využitých pramenů a literatury

Tato bakalářská práce má za úkol zpracovat téma týkající se rodu Thun-Hohensteinů mezi léty 1918- 1945. Vychází z velké části z pramenů, které jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Jedná se o dokumenty z archivu Velkostatek Choltice I. a rodinného archivu Thun-Hohensteinů, přičemž byly využity jak prameny osobní povahy, zejména korespondence, tak i dokumenty úředního charakteru, mezi něž lze zařadit písemnosti týkající se správních záležitostí, doklady o působení ve veřejných a kulturních

³⁸ THIENEN-ADLERFLYCHT, Christoph. *Graf Leo Thun im Vormärz. Grundlagen des böhmischen Konservatismus im Kaisertum Österreich*. Graz, 1967.

³⁹ HOEGLINGER, Felix. *Ministerpraesident Heinrich Graf Clam-Martinic*. Graz-Köln, 1964.

⁴⁰ STEKL, Hannes. *Österreichs Aristokratie im Vormärz. Herrschaftsstil und Lebensformen der Fürstenhäuser Lichtenstein und Schwarzenberg*. Wien, 1973.

⁴¹ CSÁKY, Moritz. Adel in Österreich, In *Das Zeitalter Kaiser Franz Joseph I. Teil von der Revolutions zur Gründerzeit 1848-1880*. Wien, 1984, s. 212-219; STEKL, Hannes. Zwischen Machtverlust und Selbstbehauptung: Österreichs Hocharistokratie vom 18. bis ins 20. Jahrhundert. In WEHLER, Hans – Ulrich (ed.). *Europäischer Adel 1750 – 1950*. Göttingen, 1990. s. 144 – 165. ISBN 3-525-36412-1.

⁴² GLASSHEIM, Eagle. *Crafting of Post-Imperial Identity: Nobel and nationality Politics in Czechoslovakia, 1918-1948*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 2005. ISBN 0-674-01889-3.

⁴³ PREINFALK, Miha. *Auersperg. Geschichte einer europäischen Familie*. Graz- Stuttgart: Leopold Stocker 2006, s. 688. ISBN 3-7020-1140-4.

⁴⁴ Další významné zahraniční autory lze dohledat ve sborníku: BEZECNÝ, Zdeněk – LENDEROVÁ, Milena. Několik poznámek k proměnám elit v Čechách, In *Proměny elit v moderní době. Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka*. České Budějovice: HÚ JČÚ, 2003. s. 28-29. ISBN 80-7040-575-9.

spolcích či osobní doklady. Rovněž byl využit i pramenný materiál Státního okresního archivu v Pardubicích, kde byl zkoumán především fond obecního úřadu Choltice.

Vzhledem k časovému záběru bakalářské práce 1918-1938 byl využit především archivní materiál zaměřující se na dobu života hraběte Leopolda Thun Hohensteina (*1888 †1944) a jeho nejbližší rodinu. V potaz byly vzaty i některé dokumenty, týkající se jeho otce hraběte Jana Rudolfa Thun-Hohensteina (*1857 †1921), za jehož života rodina zažila ztrátu šlechtických titulů a prošla si pozemkovou reformou po roce 1918.

Co se týče podoby samotných archivních materiálů z období života Jana Rudolfa Thun Hohensteina, do roku 1918 se zde můžeme setkat s materiálem psaným z velké části ručně, teprve po roce 1918 byly dokumenty psány především na stroji. Komunikačním jazykem je ve většině případů němčina. V několika málo situacích se lze setkat s jazykem českým. V případě tohoto šlechtice se jedná například o českou komunikaci mezi zemským soudem v Praze⁴⁵, nebo o dopisy vyměněné mezi Janem Rudolfem a nejrůznějšími českými kulturními či veřejnými spolky (např. Musejní spolek v Pardubicích⁴⁶).

Dochované materiály vztahující se k Leopoldu Thun-Hohensteinovi, zejména ty, které se řadí k pramenům úřední provenience, jsou psány převážně strojopisem. Leopold rovněž psal na stroji, což lze usuzovat podle velkého množství jeho dochovaných konceptů psaných strojopisem. Opět jako v případě jeho otce je nejvíce využíván německý jazyk, sporadicky pak čeština. Vzhledem k politickému smýšlení hraběte a jeho kladnému vztahu k nacistické ideologii se lze na konci dopisů (psaných jeho rukou i dopisů adresovaných jemu) od roku 1939 setkat se slovním spojením „Heil Hitler“, které v písemném projevu mělo sloužit jako rozloučení. Konkrétně s tímto obdobím Leopoldova života se také úzce pojí část zpracovávaného archivního materiálu, spadající do složky osobních dokladů Leopolda Thun-Hohensteina. Jsou to archiválie pro potvrzení árijského původu a genealogický materiál, který si hrabě nechával zjišťovat do roku 1944.⁴⁷ Ohledně těchto informací byl tak v kontaktu např. se státním archivem v Koblenz, s vládním archivem v Innsbrucku, s hlavním německým konzulátem a jeho pobočkami v Evropě a snažil se dohledat informace o svých předcích. Předmětem jeho zájmu se staly hlavně rodné, oddací a také úmrtní listy. Mimo jiné se také v témže kartonu nalézá koncept dopisu na úřad vrchního zemského rady v Pardubicích z roku 1939, hlásící choltickou větev Thun-Hohensteinů k říšskoněmecké státní příslušnosti. Čilou

⁴⁵ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 48, inv. č. 908. Osobní fond Jana Rudolfa Thun-Hohensteina. Dopis zemskému soudu v Praze z 25. 4. 1919.

⁴⁶SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 89, inv. č. 988. Osobní fond Jana Rudolfa Thun-Hohensteina. Veřejná, kulturní, politická, výchovná a zájmová činnost.

⁴⁷ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart.101, inv. č. 1330. Osobní fond Leopolda Thun-Hohensteina. Materiál pro potvrzení árijského původu, genealogický materiál. 1906- 1944.

korespondenci udržoval Leopold i se svými známými ze šlechtických rodů. Ačkoli z dnešního pohledu je Leopold Thun-Hohenstein vnímán jako proněmecky smýšlející šlechtic, jeho osobní korespondence dokládá, že byl v kontaktu i s aristokraty, které lze přiřadit ke šlechtě české. Jeho osobní fond tak obsahuje dopisy z 30. let 20. století od Humprechta i Edmonda Czernina⁴⁸, jež se později oba podepsali pod Prohlášení české šlechty z roku 1939. Dalšími z dopisujících byli také Lobkowiczové, mezi nimiž si Leopold psal v roce 1941 i s Jaroslavem Lobkowiczem⁴⁹, jemuž bylo v témže roce zabaveno nacisty hlavní rodové sídlo Roudnice nad Labem. Na straně druhé si také hojně korespondoval i s příznivcem nacistického Německa Ulrichem Ferdinandem Kinským.⁵⁰ Leopold však po roce 1939 navazoval i styky s pardubickou základnou SS. O čemž může svědčit i pozvání pardubického Sturmbahnführera SS na svatbu jeho dcery Eleonor s Robertem Schmitzem, která se měla konat v červnu 1941 v Pardubicích.⁵¹ V archivu je přístupný i velmi zajímavý koncept dopisu B. Mussolinimu či A. Hitlerovi, kterým Leopold nabízel své zkušenosti z oblasti radiestezie.⁵²

Jelikož jádro práce je vymezeno léty 1918-1945, bude její část zaměřena i na vznik tzv. První republiky, kdy mimo jiné probíhala i jedna z nejzásadnějších reforem, která měla na svědomí hned několik zákonů týkajících se přerozdělování půdy v tehdejším Československu. Práce se tedy bude snažit sledovat průběh první pozemkové reformy s návazností na rod Thun-Hohensteinů, to znamená, jakým způsobem a do jaké míry byla choltická větev tohoto rodu zasažena první pozemkovou reformou. Kromě archivních pramenů bude také využita tematicky zaměřená odborná literatura. V tomto případě se jedná o knihy týkající se pozemkové reformy, kterými jsou hlavně *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*⁵³ od Josefa Pekaře a *Pozemková reforma v Československé republice*⁵⁴ napsaná Janem Voženílkem, pozdějším předsedou Státního pozemkového úřadu, ve které vysvětluje všechny učiněné kroky s reformou spojené. Kniha je pro práci podstatná, neboť se také jedná o dobovou reflexi na vznesenou kritiku spojenou s reformou.

⁴⁸ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 119, inv. č. 1563 a 1564. Korespondence Humprechta a Edmonda Czernina s Leopoldem Thun-Hohensteinem. 1937- 1938.

⁴⁹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 119, inv. č. 1720. Dopis Jaroslava Lobkowicz Leopoldu Thun-Hohensteinovi z roku 1941.

⁵⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 119, inv. č. 1667. Korespondence mezi Ulrichem Ferdinandem Kinským a Leopoldem Thun Hohensteinem z let 1920-1943.

⁵¹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 115. Dopis od Sturmbahnführera SS pro Leopolda Thun-Hohensteina z roku 1941.

⁵² SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 130, inv. č. 2051. Koncept dopisu A. Hitlerovi od Leopolda Thun-Hohensteina z roku 1940.

⁵³ PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*, Praha: Vesmír 1923

⁵⁴ VOŽENÍLEK, Jan. *Pozemková reforma v Československé republice*. 2. vyd. Praha, 1924.

Díky časovému rozsahu je práce věnována především osobnosti hraběte Leopolda Thun-Hohensteina, celým jménem Leopold Maria Theodor Carl, hrabě z Thunu a Hohensteinu (*1888- †1944) a jeho nejbližšímu příbuzenstvu. Zkoumán bude také jejich příklon k radikální pravici. Po rozkladu habsburské monarchie v roce 1918, kdy byly zrušeny nejen šlechtické výsady, ale i tituly a šlechtic byl postaven na roveň obyčejného občana Československého státu, se řada šlechticů věrných císaři, ocitla ve velice nepříznivé situaci. Pro mnohé z nich zřejmě představoval, ve snaze uchránit svou německou identitu, sílící radikální pravicový politický proud alternativní možnost, jak částečně realizovat vše, co ztratili s rokem 1918. Odborná literatura se však téměř vůbec nezabývá tématem německy smýšlejících šlechticů, pokud ano tak velice okrajově. Výjimkou je dílo Eagla Glassheima,⁵⁵ které se v časovém rozpětí 1918-1948 dotýká nejen šlechty loajální k Československému státu, ale zaměřuje se též na šlechtice, kteří spatřovali svou naději v idejích existence „velkého němectví“.

Co se týče Leopolda Thun-Hohensteina, doposud o něm ani o jeho blízké rodině nebyla sepsána žádná biografická publikace. Většina informací, které bude o jeho životě tato bakalářská práce popisovat, byla tedy čerpána z pramenů uložených ve výše vypsáných archivech. K pochopení tehdejšího šlechtického způsobu života však bylo přihlédnuto k některým již vydaným knihám, které se týkají především české šlechty. Jedná se o životopisnou knihu s názvem *Český šlechtic František Schwarzenberg*.⁵⁶ Autorem knihy, která byla sepsána na základě vzpomínek Františka Schwarzenberga, je Vladimír Škutina. Kniha má velký význam nejen proto, že uvádí zajímavosti z každodenního života Františka ze Schwarzenbergeru a jeho rodiny, přičemž také vzpomíná na své zesnulé předky, ale také je zde nastíněna politická situace, a to jak v předválečném Československu, tak i po roce 1939. Díky osobnosti F. Schwarzenberga se tak můžeme z bezprostřední blízkosti podívat např. na otázku Národního souručenství, prohlášení věrnosti české šlechty a později i Pražského povstání. Další knihou, která má vypovídající hodnotu o životě českých šlechticů ve 20. století je svazek *Osudy českých šlechticů*,⁵⁷ která vznikla obdobně jako předchozí kniha o Františku Schwarzenbergovi převážně na základě vzpomínek českých aristokratů. Ovšem v tomto případě kniha popisuje hned 15 různých osudů českých šlechticů, kteří odkazují na osudy své a svých blízkých příbuzných. Vzhledem k rozsáhlému počtu českých

⁵⁵ GLASSHEIM, Eagle. *Noble Nationalists: The transformation the Bohemian aristocracy*. 1. vyd. London: Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2005, ISBN 0-674-01889-3.

⁵⁶ ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg*. 2. vyd. 6. sv. Praha: Rozmluvy Alexandra Tomského, 1990. ISBN 0-946352-7-12.

⁵⁷ DOČEKAL, Boris. *Osudy českých šlechticů*. Jihlava: Listen 2002. ISBN 80-86526-00-3.

aristokratických rodů, které kniha pojímá, se však zde lze dočíst jen velice málo informací, které by mohly přiblížit problematiku, kterou tato bakalářská práce řeší. I přes to se však jedná o velice důležitou sondu do osudů české šlechty po roce 1918. Další významnou biografii je životopisná kniha od Borise Čelovského *Ta ženská von Hohenlohe*.⁵⁸ I přes to, že hlavní postava knihy Stephanie von Hohenlohe nikdy nebyla českou šlechtičnou,⁵⁹ podařilo se autorovi publikovat i některé zajímavé informace o situaci v Československu v první polovině 20. století. Životopis je ovšem přínosný i s ohledem na pečlivý přístup ke zpracování archivního materiálu. Dále má tu vypovídající hodnotu, ze které si lze utvořit pohled na to, jakým způsobem byla šlechta vnímána (nejen v Evropě) a jaký vliv měla i v této době šlechtická titulatura. S ohledem na politické a životní postoje Leopolda Thun-Hohensteina tento text využívá i studie Dity Jelínkové, jejímž předmětem bádání byly osudy šlechtice Alfonse Clary Aldringena, který vůči Československu zaujímal odmítavý postoj a stejně jako Leopold se stal členem NSDAP. Využita byla konkrétně diplomová práce *Šlechta v českých zemích v letech 1918-1939 na příkladu osobnosti Alfonse Clary- Aldringena*⁶⁰ a studie „*Když ta širá, různorodá vlast přestala existovat...“ aneb Osudy rodiny Clary- Aldringen po rozpadu Rakouska-Uherska a její hledání nové cesty v postimperiálním světě*.⁶¹ Úzce s touto problematikou souvisí další kniha, která vyšla teprve v roce 2011 a tou je *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*.⁶² Využity byly rovněž i další knihy a odborné články. Odkazy na ně budou uvedeny vždy na straně u příslušné problematiky a na konci práce seznamu použitých zdrojů.

4. Historické souvislosti mezi léty 1918- 1945

4. 1. Konec šlechty v Čechách?

Podzim roku 1918 přinesl rozpad Rakousko- Uherska. Na místo monarchie nastoupily tři nové republiky. Jednalo se o Československo, Německé Rakousko a Maďarsko. Samostatnost Československa byla oficiálně vyhlášena 28. října 1918 v Praze. Oblast státní

⁵⁸ ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Ta ženská von Hohenlohe*. Ostrava: Sfinga 1993, s. 14-25. ISBN 80-85491-38-9.

⁵⁹ Knížecí titul získala až k roku 1914 po svatbě s knížetem Franzem Hohenlohe- Waldenburg- Schilingsfürst. ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Ta ženská von Hohenlohe*. Ostrava: Sfinga 1993. s. 14-25. ISBN 80-85491-38-9.

⁶⁰ JELÍNKOVÁ, Dita. *Šlechta v Českých zemích v letech 1918-1939 na příkladu osobnosti Alfonse Clary- Aldringena. Příspěvek k poznání života německojazyčné šlechty v Československu*: Diplomová práce: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2008, s. 135. Vedoucí práce Zbyněk Vydra.

⁶¹ JELÍNKOVÁ, Dita. „Když ta širá, různorodá vlast přestala existovat...“ aneb Osudy rodiny Clary- Aldringen po rozpadu Rakouska-Uherska a její hledání nové cesty v postimperiálním světě. In *Theatrum historiae 6, Sborník prací Katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice*, 2006 s. 125-162. ISBN 1802-2502.

⁶² HAZDRA, Zdeněk- HOŘČIČKA, Václav- ŽUPANIČ, Jan (eds.): *Šlechta střední Evropy v s totalitními režimy 20. století*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011, s. 339. ISBN 978-80-87211-52-6.

správy převzal Národní výbor, jehož rozšířením 14. listopadu 1918 vzniklo Národního shromáždění, které se stalo nejvyšším zastupitelským i zákonodárným orgánem v nově vznikajícím státě. Ještě téhož dne byl zvolen prezidentem republiky Tomáš Garrigue Masaryk. Prvním předsedou Národního shromáždění byl zvolen František Tomášek, do čela vlády byl postaven Karel Kramář.

Jeden z prvních zákonů, které Národní shromáždění projednávalo, byl zákon o zrušení šlechtictví, titulů a řádů. Jelikož tento zákon neměl mezi hlasujícími prakticky žádné odpůrce, byl přijat a již 10. prosince vešel v platnost jako zákon č. 61 Sbírky zákonů a nařízení. Co se samotného zákona týče, ten zakazoval šlechtě, aby používala ke svému rodnému jménu přídomky, nebo jiné dodatky, kterými by se šlechtictví mohlo vyznačovat. Šlechtictví jako takové bylo zrušeno, stejně tak i veškeré řády a s nimi spojené práva i výhody. I přes to, že zákon z roku 1918 neobsahoval zmínku o sankcích spojených s jeho porušením. Novelizovaný zákon z roku 1920 již zaváděl za jeho porušení peněžité tresty až do výše 1500 Kčs, popř. trest odnětí svobody až na 14 dnů. Zostření sankcí za využívání šlechtických titulů erbů, či vyznamenání nastalo roku 1936, kdy peněžní pokuta mohla dosáhnout až do 20 000 Kčs nebo hrozilo vězení v délce až dvou měsíců.⁶³

Rok 1918 je jistě milníkem, který za sebou uzavírá jednu kapitolu šlechtictví u nás. Ovšem šlechta se udržela až do dnešní doby, i když pouze jen jako pomyslný pojem. Nemá sice již žádná privilegia ani šlechtické výsady, ale přece jen nese odkaz svých předků a stále se snaží udržovat rodinné tradice, způsob života, návyky, byť jsou již dnes ovlivněny dnešní společností.

Jednou z důležitých otázek, které musel nově formující se stát řešit, byl problém týkající se hospodaření v zemědělství. I přesto, že již dávno byla zrušena robota a poddanství, bylo obtížné pro drobného rolníka či sedláka získat potřebnou půdu ke svobodnému podnikání. Velcí majitelé půdy samozřejmě nechtěli svůj majetek prodávat. Daleko výhodnější pro ně byl fakt, že svou půdu pronajímají. Pokud tedy někdo nevlastnil půdu, na které by mohl hospodařit, zbyly mu dvě možnosti, buď si určitou část půdy pronajmout, nebo pracovat v zemědělství jako zaměstnanec. Obě dvě varianty ale nakonec „bezzemkovi“ téměř s jistotou zaručovaly, že na svém pronajímateli/zaměstnavateli bude částečně závislý.

Tento a jiné problémy měla vyřešit tzv. pozemková reforma. Jedná se vlastně o soubor zákonů, přičemž zákony hlavní postupně vznikaly dlouhé 2 roky. Jako první vyšel 19. listopadu 1918 zákon o obstavení velkostatku, kterým chtěl stát vlastníkům zamezit

⁶³ ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. Praha: Agentura Pankrác, 2006, s. 379- 383. ISBN 80-86781-08-9.

manipulaci s majetkem. Zákon záborový z 16. dubna 1919 již opravňuje stát zabírat vlastníkům nemovitý majetek větší než 150 ha půdy zemědělské,⁶⁴ nebo 250 ha půdy ostatní za účelem úpravy pozemkového vlastnictví. Problematiku náhrady převzatého majetku řeší zákon náhradový z 8. dubna 1920. Zákonů, týkající se pozemkové reformy vyšlo do začátku roku 1923 cca 80, jedná se o další doplňkové zákony, nařízení i novely již vydaných zákonů.⁶⁵

K největším vlastníkům půdy v Československu patřili velkostatkáři, mající ve vlastnictví nad 100 ha vyměřené půdy a latifundisté, kteří vlastnili soubory velkostatků, jejichž majetek patřil jedné osobě či rodině. Za latifundia by se v tomto slova smyslu dala označit šlechtická panství, která postupně vznikala již v dobách feudalismu a v moderní době spíše jen přežívala. Ačkoli počet latifundistů tvořil pouze 0.04% veškerých držitelů půdy, vlastnila tato málo početná vrstva skoro třetinu (30, 81%) veškeré půdy v českých zemích. Není proto divu, že latifundia byla trnem v oku i kapitalistickým velkostatkářům, kteří sice nepotřebovali získávat novou půdu, ale měli v úmyslu odstranit dosavadní absolutní monopol šlechty, který zabraňoval svobodnému rozvoji hospodářství.

K tomuto problému se ještě navíc přidala i národnostní otázka šlechty. Šlechta mající pozemky v českých zemích netvořila homogenní skupinu. K české národní aristokracii se hlásila jen hrstka aristokratických rodin, povětšinou se dokonce jednalo pouze o jednotlivé větve rodu či samostatné jedince. Zemská šlechta byla v českých zemích z velké části německá, popřípadě národně nevyhraněná, proto také není divu, že valná většina z jejího středu podporovala udržení Rakouska- Uherska až do jejího úplného konce. Dokonce i ta část šlechty, která byla pročesky smýšlející, si musela k novému státu teprve postupně hledat cestu. Není se tedy čemu divit, že občané nově vzniklého svobodného státu, dychtící po půdě, snadno podlehli ideologickým myšlenkám, které hlásaly, že odnětím majetku cizí šlechtě se napravuje křivda, která byla spáchána na českém lidu zejména po bitvě na Bílé hoře.⁶⁶ V knize Pozemková reforma v Československé republice od Jana Voženílka z roku 1923 je poslední kapitola věnována častým námitkám, vznesených proti reformě. Setkáváme se zde i s odmítnutím myšlenky, že by pozemková reforma mohla být aktem historické odvety.

„..., bez ohledu na to, zda vlastník patří k bývalé šlechtě nebo je-li původu občanského, ať jest cizincem, nebo zdejším občanem, ať jde o Čecha, Slováků či příslušníka kterékoliv národnosti jiné. Se všemi majetky se nakládá se v zásadě stejně. Nečiní se rozdílu,

⁶⁴ Zemědělskou půdou jsou myšleny louky, zahrady, pole, vinice a chmelnice.

⁶⁵ VOŽENÍLEK, Jan. *Pozemková reforma v Československé republice*. 2.vyd. Praha, 1924, s. 23-31.

⁶⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky. Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000, s. 479-488. ISBN 80-7277-027-6.

*at' jde o velkostatky příslušníků říší ve světové válce nepřátelských či spřátelených, nebo o velkostatky církevní či světské. Před zákonem jsou si všechny rovny.*⁶⁷

Zabraná velkostatkářská půda při pozemkové reformě z větší části patřila aristokratům, kteří se hlásili k německé národnosti. Stalo se tak ale převážně z toho důvodu, že proněmecky smýšlející šlechta vlastnila většinu velkostatkářské půdy. Což však lze vysvětlit tím, že německy orientované šlechty byl větší počet než české, tudíž v jejich ruce bylo soustředěno více půdy a více půdy jí také bylo zabráno. Celkově ale lze říci, že velikost záborů se neodvívjala od národnosti majitele pozemků.

Jak tedy již z výše napsaných řádků vyplývá, pozemková reforma nebyla pro šlechtu (ani českou ani německou) s velkou majetkovou základnou příliš příznivá. Šlechta si oprávněně chtěla hájit své zájmy a majetek. Proto také založila v roce 1919 Svaz velkostatkářů v Čechách. Do čela byl postaven jako místopředseda Bedřich Schwarzenberg z orlické větve a role místopředsedy se ujal Ervín Nádherný a Otto Mettal.⁶⁸ Svaz velkostatkářů nebyl pouze šlechtickou organizací, do jeho řad mohl vstoupit jakýkoliv majitel půdy vlastníci více než 100 ha zemědělské nebo lesní půdy. Jednou z podmínek členství však také bylo zachování loajálnosti k Československu, což se pro mnohé německé šlechtice zdálo být nepřijatelným. Založili proto organizaci s názvem Verband der deutschen Grossgrundbesitzer in der Tschechoslowakei. I přes to však někteří němečtí velkostatkáři byli členy obou těchto sdružení zároveň.⁶⁹

I když šlechtický velkostatek byl pozemkovou reformou částečně omezen, stále ještě nebyl zlikvidován a většinou naopak velice dobře prosperoval. Přesto však reforma zasáhla do života pozemkové šlechty nevídaným způsobem. Rostla jí konkurence, kterou byla elita nová, mezi níž se zařadili úspěšně podnikající průmyslníci i finančníci, kteří skupovali půdu za účelem zbohatnutí. Byly to tytéž stejné vrstvy, které českou aristokracii nahradili na jejím místě v politické sféře. I přes to všechno ale šlechta v Československu nadál žila jako jedna z nejnvýše postavených elitních skupin.

⁶⁷ VOŽENÍLEK, Jan. *Pozemková reforma v Československé republice*. 2.vyd. Praha, 1924, s. 212.

⁶⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky. Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. s. 441-453. ISBN 80-7277-027-6.

⁶⁹ JELÍNKOVÁ, Dita. „Když ta širá, různorodá vlast přestala existovat...“ aneb Osudy rodiny Clary- Aldringen po rozpadu Rakouska-Uherska a její hledání nové cesty v postimperiálním světě. In *Theatrum historiae 6, Sborník prací Katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice*, 2006. s. 125-162. ISBN 1802-2502.

4. 2. Důsledky protišlechtické politiky v Československu

Tím, že prvorepublikové Československo vzalo šlechtě tituly i majetky, poklesl význam šlechty i v dalších oblastech. Pro velké průmyslové a bankovní podniky bylo v dobách Rakouska-Uherska otázkou prestiže, pokud v jejich dozorčí nebo správní radě byl dosazen vysoce postavený aristokrat. Nemluvě pak o státní službě, kde byli téměř automaticky na nejvyšší místa (zemský místodržitel, předseda vlády, ministr) šlechtici dosazováni. Získat takovýto post bez šlechtického titulu se podařilo jen málokomu. Pokud ale tato situace nastala, ve většině případů byl dotyčný „nešlechtic“ dodatečně nobilitován a minimálně tak získal nejnižší aristokratický titul- rytíře. Doba První republiky zlomila výjimečné postavení aristokracie v Českých zemích tedy nejen v úrovni hospodářské sféry, ale také i politickém životě. Pokud by však tato změna nenastala, je možné, že občanská společnost a parlamentní demokracie Československé republiky by se s tímto jen těžko vyrovnávaly.⁷⁰

V politickém prostředí byla šlechta vnímána jako cizí prvek a svým způsobem k tomu přispěli i noví představitelé politické moci v Československu, kteří se ji snažili v negativním slova smyslu spojovat se zaniklou habsburskou monarchií. Postoje aristokracie k této situaci a vyrovnávání se s ní byly různé, pomyslně se však rozdělila bývalá šlechta na dva politické tábory. Jedna část šlechty si po počátečním zdráhání našla cestu k mladému státu a stala se loajální vůči novému československému režimu. Druhá skupina aristokracie se nemohla smířit se situací po roce 1918 a v mnoha případech u ní tato nespokojenost vedla k příklonu k radikální pravici.

I přes to, že bývalá šlechta ztratila své čelní postavení na politickém poli a její činnost se tím pádem značně omezila, přece jen se snažila být účastníkem politického dění již od dvacátých let. I zde byl vidět jasný rozdíl mezi českou a proněmecky smýšlející šlechtou. Zatímco česká šlechta se v řadě případů snažila svým jménem a svými kontakty v zahraničí nabídnout pomoc národu a novým představitelům státní moci z nezištných důvodů, proněmecky smýšlející část aristokratů bojovala ve svůj prospěch, tzn. buď lobovali za lepší postavení sudetských Němců ve státě, nebo se snažili zmírnit dopad pozemkové reformy na ně samotné. Ve větší míře se však šlechta až do 30. let 20. století politického dění neúčastnila.⁷¹ Významnější politická aktivita české šlechty je zaznamenána až v roce 1938,

⁷⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky. Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. s. 489. ISBN 80-7277-027-6.

⁷¹ JELÍNKOVÁ, Dita. *Šlechta v Českých zemích v letech 1918-1939 na příkladu osobnosti Alfonse Clary-Aldringena, Příspěvek k poznání života německojazyčné šlechty v Československu*: Diplomová práce: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2008. Vedoucí práce Zbyněk Vydra. s. 23-62.

předáním prohlášení věrnosti českému státu prezidentu E. Benešovi a pozdější prohlášení předané E. Háchovi roku 1939.

4. 3. Národnostní politika ČSR a česká aristokracie

Po rozpadu Rakouska- Uherska se národní příslušnost pro šlechtu stala důležitou, ovšem opravdu stěžejní pro ni začala být až od druhé poloviny 30. let.

Hledáme- li národnost určitého aristokrata, je třeba pátrat velice podrobně, neboť právě národní stanoviska a postoje u šlechtických rodů se mohou měnit mezi generacemi, ale odlišovat se mohou dokonce i od jedince k jedinci. Mezi šlechtice, které můžeme z hlediska dnešní doby označit za české, patří například Kolowrat- Krakovští, část rodu Kinských, Schwarzenbergů či Sternbergů.⁷² Velice dobře tuto situaci popisují slova Františka Schwarzenberga.

„Pak došlo k sčítání lidu- za Rakouska i za republiky. A tu se vyskytla ošemetná otázka mateřštiny. Jako jazyk, jímž mluvili se svou matkou anebo jazyk národa, k němuž jsme se hlásili? Až za Hitlera se otázka jazyka stala vyznáním- česká šlechta mluvila důsledně česky. U Schwarzenbergů se mluvilo česky- čeština byla mateřštinou a Schwarzenbergové i po 40 letech exilu mluví česky.“⁷³

Československá republika byla založena jako demokratický stát, což mimo jiné znamená i to, že všichni její občané jsou si rovni před zákonem a mají stejná práva. Problém však byl v tom, že ačkoli republika měla být národní, byla spíše státem národnostním. Práva menšin byla na území Československa hájena jak ústavní listinou republiky, tak i mezinárodním právem. Početně největší menšinou na území nového státu byli Němci, kteří svou identitu kulturně, jazykově a politicky spojovali s německými obyvateli zemí a států, s nimiž sousedili, to se odráželo i v nespokojenosti se vznikem republiky a následných pokusech o odloučení a připojení k jiným státním útvarům. Menšinová otázka byla jedním z největších problémů Československé republiky, protože se v případě nejvíce početných menšin (německé a maďarské), které měly značnou podporu Rakouska, Německa a Maďarska, nemohlo jednat pouze o věc řešenou na vnitrostátní úrovni.

Mezi těmi, kteří hájili práva německých občanů v Československu, byli i mnozí aristokraté. Jedním takovým byl i Rudolf Lodgman von Auen (1877- 1962), který pocházel ze

⁷² KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky. Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. s. 441-453. ISBN 80-7277-027-6.

⁷³ ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg*. 2. vyd. 6. sv. Praha: Rozmluvy Alexandra Tomského, 1990. s. 24. ISBN 0-946352-7-12.

starého irského šlechtického rodu, usazeného v českých zemích přibližně kolem roku 1600. Za práva německé menšiny bojoval již jako student a poté, co vstoupil do politiky, se pokusil vyhlásit 28. 10. 1918 ve Vídni nezávislost těch českých území, které obývali Němci v Československém státě. Ve dvacátých letech byl stoupencem německých nacionalistů, které zastupoval v Národním shromáždění, později se však z politiky stáhnul a vrátil se do ní až po pádu hitlerismu.⁷⁴

Velice podstatná jsou přelomová léta 1928- 1929, kdy byla První republika na vrcholu své prosperity, avšak již v tomto období se začínaly projevovat symptomy nasvědčující hospodářské krizi, kterou odstartoval podzim 1929 na burze v New Yorku. Mezi prvními zasáhla v Evropě hospodářská krize Německo, stále ještě válkou hodně oslabené. Naopak Československo bylo postiženo daleko později, krize v něm naplno propukla až v roce 1930. Nejvíce bylo hospodářství postiženo v německém pohraničí, kde se specializovali na zpracování lehkého průmyslu, které se týkalo výroby porcelánu, papíru, textilií. Byl zde také soustředěn ve velké míře chemický průmysl a podnikalo se v oblasti lázeňství. Produkty těchto odvětví byly určeny především na export a k tomu se ještě jednalo ve většině případů o zboží, které nebylo nutně potřebné k přežití a jehož výroba se tak mohla omezit. Navíc státní zakázky byly v mnoha případech udělovány spíše českým než německým firmám. Jednu z hlavních rolí totiž hrála státní a občanská spolehlivost. Proto také není divu, že v českých Němcích narůstal pocit křivdy, který se dal snadno politicky zneužít.⁷⁵

Ve chvíli, kdy u nás krize vrcholila, Německo se již začínalo pomalu vzpamatovávat a ekonomicky posilovat. To byl další z impulsů pro české Němce, kteří tak na Hitlerovo Německo nazírali jako na vzor, který se efektivně a velice rychle vyrovnával s hospodářskými problémy. I takovéto aspekty dopomohly k jejich sílícímu negativismu vůči Československu a k radikalizaci politických názorů a postojů, které se zdaleka nevyhýbaly ani proněmecky smýšlející šlechtě. Protičeskoslovenské nálady vytvářely příznivou půdu pro německé strany působící na Československém politickém poli. Mezi ně patřila například DNSAP,⁷⁶ která byla známá svými názory, podporující všenněmecké ideály. (Němci a půda, na které žijí, musí patřit pod jeden stát, Němci jsou národem s nejvyšší kulturou, často se objevoval i antisemitismus). Podobné myšlenky sdílela i Deutsche Nationalpartei. K roku 1933 však tyto dvě strany byly zakázány. Vznikla proto organizace Sudetendeutsche Heimatfront, založená K. Henleinem,

⁷⁴ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav. *Rozumět dějinám. Vývoj česko- německých vztahů na našem území v letech 1848- 1948*. 2. vyd. Praha: Gallery, 2002. s. 57-79. ISBN 80- 86010-60-0.

⁷⁵ CUHRA, Jaroslav. ELLINGER, Jiří. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý od roku 1918*. Praha: Paseka, 2006. s. 28-30. ISBN 80-7185-794-7.

⁷⁶ Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei

kteřá se zanedlouho, těsně před volbami r. 1935 přeměnila v Sudetendeutsche Partei.⁷⁷ Volby do parlamentu Československé republiky byly překvapením. Zvítězila Sudetoněmecká strana, která v Českých zemích dostala skoro pětinu hlasů, přičemž ji volily téměř dvě třetiny německých voličů. V roce 1937 se začala nadále prohlubovat sudetoněmecká nespokojenost, která se již však pomalu proměňovala v mezinárodní problém.

Pozdější povedený „anšlus“ Rakouska a netečnost velkých států (Velké Británie a Francie) k řešení ožehavé situace, týkající se německé expanze, vyvolávalo v Československu obavy a nervozitu. Do ohně přilévala vodu i SdP, která na svém dubnovém sjezdu, který se konal v Karlových Varech roku 1938, uveřejnila tzv. karlovarský program obsahující osm bodů, ze kterého jasně vyzněly německé požadavky na vytvoření sudetského území jako samosprávného celku v českém pohraničí, kde by bylo možné svobodně hlásat nacistické názory. Tyto požadavky však pro českou vládu byly nepřijatelné. Zprávy o přesunech německých vojsk směrem k pohraničí a strach z nepokojů při blížících se volbách, přiměly českou vládu v květnu 1938 k vyhlášení částečné mobilizace. Tato mobilizace však ohrozila Československo, neboť Německo popřelo vojenské přesuny a tím došlo k oslabení mezinárodního postavení Československé republiky.⁷⁸

4. 4. Úloha šlechty v Sudetské krizi

Západní metropole stále nepočítaly s možností vojenského konfliktu a věřily v možnost kompromisu. Jediný vstřícný krok, který se Londýnská vláda tímto směrem rozhodla provést, bylo uskutečnění mise lorda Waltera Runcimana, která měla urovnat spory mezi sudetskými Němci a vládou. Oficiálně misi vedl lord Runciman, ale ve skutečnosti byl hlavní postavou proněmecky orientovaný Frank Ashton- Gwatkin.

Na tuto návštěvu se velice dobře německá strana připravila. Vznikly dokonce dvě centrály, které se měly o vyslance starat. První, v čele s K. H. Frankem měla na starost politické záležitosti, kdežto druhá vedena Ulrichem Kinským se starala o společenské záležitosti. Ulrich Ferdinand Kinský se hlásil k německé národnosti a již od počátku byl členem SdP. Vybrán byl však nejen pro svou spolehlivost, ale také díky kontaktům v cizině. Dne 4. srpna 1918 byl lord Runciman uvítán prezidentem republiky E. Benešem. Roli hostitele přijal, na popud československých politických elit, pročesky zaměřený bývalý

⁷⁷BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav. *Rozumět dějinám. Vývoj česko- německých vztahů na našem území v letech 1848- 1948*. 2. vyd. Praha: Gallery, 2002. s. 88-94. ISBN 80- 86010-60-0.

⁷⁸CUHRA, Jaroslav. ELLINGER, Jiří. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý od roku 1918*. Praha: Paseka, 2006. s. 89-95. ISBN 80-7185-794-7.

šlechtic Zdenko Radslav Kinský, který Runcimana a jeho doprovod pozval na svůj zámek ve Žďáru nad Sázavou a do Chlumce nad Cidlinou. Jako oporu si přizval Z. R. Kinský i podobně smýšlející Cecilii a Leopolda Sternberg a další známé aristokraty stejné orientace. O pár dní později 13. srpna britskou delegaci přivítal na svém zámku Tokaň Ulrich Kinský. S K. Henleinem a K. H. Frankem se Lord Runciman sešel poprvé na Červeném Hrádku, sídle Maxe Egona Hohenlohe, jenž rovněž sympatizoval se stranou K. Henleina. Cílem těchto návštěv bylo poukázat nejrůznějšími způsoby na to, jak německé obyvatelstvo v Československu strádá. Během šesti týdnů, které lord Walter Runciman strávil v Československu, se česká vláda opakovaně snažila navrhnout vedení SdP několik řešení, a to i za předpokladu, že by přistoupila na téměř všechny požadavky, uveřejněné v Karlových Varech. Sudetoněmecká strana v tomto okamžiku však již o žádné kompromisy ani autonomii nestála. Konečná zpráva lorda Runcimena z návštěvy Československa, která putovala k premiéru Chamberlainovi, sice učinila odpovědnými za vzniklou situaci čelní představitele SdP K. Henleina a K. H. Franka, i přes to však doporučoval, aby československá území, na nichž převládá německá menšina, byla podstoupena Německu.⁷⁹ Tento závěr stačil Chamberlainovi na to, aby se osobně sešel s A. Hitlerem. Na schůzce bylo sjednáno, že pohraniční území obývaná alespoň z 50% Němci, budou přičleněna k Německu. S tímto návrhem se dostavili zástupci Francie a Británie k prezidentu Benešovi. Bez možnosti mezinárodní podpory ze západu, v případě, že by byl návrh zamítnut, jej vláda 21. září 1938 přijala. Na Hitlerovu reakci, kterou dal jasně najevo, že požaduje území větší, odpovědělo Československo 23. září 1938 všeobecnou mobilizací. O několik dní později 29. září se konala v Mnichově schůzka, na které se sešli B. Mussolini, A. Hitler, É. Daladier a N. Chamberlain, na níž bylo dohodnuto odstoupení československého pohraničí ve prospěch Německé říše. V případě odmítnutí této dohody ze strany Československa, by nepřicházela v úvahu žádná mezinárodní vojenská pomoc v jeho prospěch. Proto raději vláda přijala mnichovský diktát, který však české země připravil o třetinu jejího území.⁸⁰

⁷⁹ GLASSHEIM, Eagle. *Noble Nationalists: The transformation the Bohemian aristocracy*. 1. vyd. London: Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2005, s. 178-186. ISBN 0-674-01889-3.; Blíže se tématem oficiální návštěvy lorda Runcimena v Československu zabývá VYŠNÝ, Paul. *The Runciman Mission to Czechoslovakia, 1938: Prelude to Munich*. 1. vyd. Besingstoke: Palgrave Macmillan, 2003. ISBN 0-333-731360.

⁸⁰ CUHRA, Jaroslav. ELLINGER, Jiří. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý od roku 1918*. Praha: Paseka, 2006. s. 89-95. ISBN 80-7185-794-7.

4. 5. Prohlášení české šlechty

V roce 1938, kdy se schylovalo k tomu, že bude ohrožena suverenita a svébytnost Československa, o sobě dali vědět příslušníci staré historické šlechty, kteří předali 17. září 1938 prezidentovi E. Benešovi tzv. Prohlášení české šlechty. Obsahem prohlášení bylo vyslovení loajálnosti k českému státu. Příslušníci šlechty se postavili proti úmyslu, aby jakýmkoliv způsobem byly bývalé Země Koruny české porušeny. Tímto prohlášením se rozhodli dát najevo, že jejich povinností je chránit stát a území, které jejich předci dlouhá staletí budovali. Pod prohlášením byli podepsáni Karel Schwarzenberg, Jan Lobkovicz, Zdenko Radslav a František Kinštl, Leopold Sternberg, Rudolf Czernín, Zdeněk Kolowrat, Weikhard Colloredo- Mansfeld, Karel Parish, Hugo Strachwitz, Karel Belcredi a Jindřich Dobrženský.

„Vyslovujeme víru v lepší budoucnost, ujišťujeme, že jsme si vědomi svých zděděných povinností k vlasti a ke státu, který byl domovem našich předků a jehož stará práva jsme vždy chtěli a i dnes chceme hájit.“⁸¹

Krátce po přijetí mnichovského diktátu 5. října 1938, E. Beneš téměř po třech letech ve funkci prezidenta abdikoval. Protože v této stísněné době republika potřebovala novou hlavu státu, byl 30. října Národním shromážděním zvolen nový prezident Dr. Emil Hácha. Svůj nástup do úřadu měl těžší, než kdokoliv před ním i po něm. Československo již bylo z velké části podřízeno německému vlivu. Dne 14. března 1939 vyhlásil Slovenský sněm vznik samostatného Slovenského státu, tak jak se domluvil J. Tiso a A. Hitler. Den nato v Berlíně E. Hácha a ministr zahraničí F. Chvalkovský podepsali pod nátlakem protokol, který uváděl, že prezident Československa vkládá osud své země do rukou vůdce německé říše, který jí zaručí autonomní vývoj národního života. Dodnes je tato otázka středem zájmu mnoha historiků, neboť k tomuto aktu neměl prezident ani ministr zahraničí ústavní oprávnění. 16. března byl vydán výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.⁸²

Opět se i v této krušné době přihlásila česká šlechta. Tentokrát byl dopis adresován prezidentu Emilu Háchovi, který jej obdržel v září 1939. Toto, tzv. Druhé prohlášení příslušníků historické šlechty znovu potvrzuje věrnost státu a především národu českému. Potomci historické šlechty v něm zmiňují také slova A. Hitlera, kterými přislíbil českému národu jeho svébytnost. Prohlášením se veřejně velká část potomků starých aristokratických rodů přihlásila k českému národu.

⁸¹ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg*. 2. vyd. 6. sv. Praha: Rozmluvy Alexandra Tomského, 1990. s. 253. ISBN 0-946352-7-12.

⁸²BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav. *Rozumět dějinám. Vývoj česko- německých vztahů na našem území v letech 1848- 1948*. 2. vyd. Praha: Gallery, 2002. s. 110-117. ISBN 80- 86010-60-0.

„Vycházejíce z přesvědčení o jednotě našeho národa ve všech složkách a zejména o tom, že potomci někdejších spoluvůrců a nositelů české státnosti ještě mohou svému národu a své vlasti za všech poměrů platně posloužiti, chceme se vždy a za všech okolností hlásiti k českému národu.“⁸³

4. 6. Život šlechty za okupace

Šlechta žijící na českém území, ač sice ve státě neužívala tituly, erby a výhody jako v dobách monarchie, přece jen díky svým dřívějším vztahům s cizinou, které byly vázány buď na rodinu, nebo přátele, byla pro německou říši vysoce atraktivní. Říše chtěla využít jejich veřejně známých jmen i konexí k diplomatickým účelům a např. k propagandě v zahraničí, což se jí u německé šlechty částečně podařilo.

Jinak tomu ale bylo u šlechty, která měla proti režimu nacistického Německa výhrady. Především prohlášení z roku 1938 a později i z roku 1939 přineslo účastníkům nemalé starosti, z velké části způsobené německou vnucenou správou na jejich majetku, v některých případech však řada signatářů položila v boji proti nacismu i svůj vlastní život. Co se týče zabavování majetku nacisty za druhé světové války, kromě židovského majetku byl konfiskován a zabírán i majetek osob, které porušily okupačními orgány stanovené zákonné normy. Mezi takovéto trestné činy se řadila i nepovolená emigrace, kdy na zkonfiskovaný majetek byla uvalena vnucená správa, což se týkalo i řady šlechtických rodin, nesouhlasících s názory nacistického Německa.⁸⁴

V protektorátním období vnucená správa postihla na 1316 obcí a dolehla na více než 6000 zemědělských a lesních podniků. Podle statistik byl do konce roku 1941 rozsah půdy, který vlastnili členové Svazu českých velkostatkářů, snížen z 192 440 ha na 135 634 ha. Což znamená, že tito velkostatkáři přišli o 56 806 ha. Vnucená správa, však byla do července 1942 uvalena na dalších 90 000 ha. A měla se týkat převážně majetku české šlechty, která se angažovala v září 1938 při podepsání prohlášení věrnosti republice.⁸⁵

V dobách okupace problémy s nacistickou stranou neměla jen pročesky smýšlející šlechta, ale i ta která se hlásila k německé národnosti, či měla své statky v odtrženém pohraničí. Jedná se o šlechtice, jakými jsou např. JUDr. Karl Friedrich Khuen- Lützow, Alain

⁸³ ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg*. 2. vyd. 6. sv. Praha: Rozmluvy Alexandra Tomského, 1990. s. 255. ISBN 0-946352-7-12.

⁸⁴ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848- 1948*. 2. vyd. Praha: Gallery, 2002. s. 116-129. ISBN 80- 86010-60-0.

⁸⁵ HOŘEJŠ, Miloš. Šlechta a nacistická pozemková elita v českých zemích, In HAZDRA, Zdeněk- HOŘČIČKA, Václav- ŽUPANIČ, Jan (eds.): *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011, s. 177-199. ISBN 978- 80- 87211-52-6.

a Karl Anton Rohan, Ulrich a Friedrich Kinský, Alfons Clary Aldringen, Max Hohenlohe-Langenburg a Karl Buquoy, kteří sympatizovali s nacismem, a zároveň měli z diplomatického hlediska svůj podíl na událostech v Mnichově. Tito nejenže se setkali s nepochopením nacistických orgánů v záležitosti revize pozemkové reformy, kterou požadovali, ale veškeré jejich počínání bylo sledováno a navíc se někteří z nich setkali i s uvalením vnučené správy na své dosud držené velkostatky. Podle zpráv SD⁸⁶ se mnohá německá šlechta po okupaci českých zemí stáhla do ústraní, v přístupu k myšlenkám nacionálního socialismu se chovala odměřeně a vyhýbala se stranickým aktivitám.⁸⁷ Ani přijetí německé národnosti tedy nezaručovalo ochranu rodiny a majetku aristokratických příslušníků před nacistickým dohledem a perzekucí. Navíc v s přijetím říšské příslušnosti vznikaly další povinnosti, které musely být dodržovány. Např. potomci německých rodin museli být přihlášení do německých škol a navštěvovat organizaci Hitlerjugend, která měla sloužit především jako propagandistický prvek německého nacistického režimu.⁸⁸

Pokud obrátíme pozornost opět do řad české šlechty, nelze opomenout její politické aktivity v době Protektorátu. Ačkoli se po vzniku Československé republiky aristokracie stáhla společensky i politicky do pozadí, po roce 1938 se začala opět důrazně hlásit o slovo. Pomineme-li již výše zmíněné první i druhé prohlášení české šlechty, zdůraznit naopak musíme význam šlechty v Národním souručenství. V něm byli od března 1939 aktivními členy i představitelé dvou dřívějších předních aristokratických rodů Lobkowiczové a Schwarzenbergové. Do politického dění se postupem času zapojila i šlechta moravská, kterou zastupoval v Národním souručenství hrabě Strachwitz, jenž se dokonce stal jeho místopředsedou. Z aristokratických kruhů lze dále jako členy Národního souručenství jmenovat Karla Belcrediho nebo Hugo Salm- Reifferscheidta.⁸⁹

⁸⁶ Sicherheitsdienst

⁸⁷ HOŘEJŠ, Miloš. Šlechta a nacistická pozemková elita v českých zemích, In: HAZDRA, Zdeněk- HOŘČIČKA, Václav- ŽUPANIČ, Jan (eds.): *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011, s. 177-199. ISBN 978- 80- 87211-52-6.

⁸⁸ JELÍNKOVÁ, Dita. Příběh rodiny Hugo Salm- Reifferscheidta: Příspěvek ke konfrontaci šlechty s totalitními režimy 20. století. In *Securitas Imperii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 42-68. 18 (01/2011). ISSN 1804-1612.

⁸⁹ JELÍNKOVÁ, Dita. Příběh rodiny Hugo Salm- Reifferscheidta: Příspěvek ke konfrontaci šlechty s totalitními režimy. In *Securitas Imperii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 42-68. 18 (01/2011). ISSN 1804-1612.

5. Historie rodu Thun- Hohenstein

Knížata a hrabata z Thunu a Hohensteinu patří v českých zemích mezi známější aristokratické rody. Jejich členové dosáhli mnoha vojenských úspěchů, mnozí z nich se stali vlivnými církevními hodnostáři. Mezi 18. -19. stoletím se mnozí příslušníci tohoto rodu zapojovali i do českého národního hnutí, ovšem revoluční rok 1848 jejich zájem pozastavil. Jednalo se o velice starý rod, který patří k těm nejstarším v habsburské monarchii. Jméno Thun je poprvé v písemných pramenech zaznamenáno již ve 12. století, některé prameny počátky rodu kladou však již do 11. století.⁹⁰

Jejich původním sídlem byla farní osada Vigo v jihotyrolském údolí Val di Non, nedaleko níž vyrostl hrad Thun, který po celá staletí fungoval jako rodové sídlo. Starý tyrolský rod Thunů se v 15. století rozdělil do několika větví. Jednalo se o Castel Thun, Castel Brughier a Castel Caldes.⁹¹ Pro české země je důležitá větev Castel- Brughier. Z jejího středu totiž pochází Kryštof Šimon/ Christoph Simon (1582-1635), díky kterému byly položeny základy thunovského majetku v Čechách. Na počátku 17. století v roce 1604, byl rod povýšen do stavu říšských svobodných pánů. O něco později, v roce 1629 získal říšský hraběcí titul a poté také hraběcí titul český.

Všechny tyto úspěchy rodu se děly za života Kryštofa Šimona Thuna. Tento významný člen rodu se účastnil po boku maltézských vojsk bojů proti Turkům. Během období třicetileté války ve službách císaře dosáhl významného postavení. Za jeho zásluhy povýšil císař Kryštofa Šimona i jeho bratry do hraběcího stavu a jako své díky věnoval rodu rýnské panství Hohenstein. Odtud vzniklo druhé přízvisko rodu. Jména Hohenstein se Thunové nevzdali ani poté, co o panství přišli. Kryštof Šimon byl také jedním z těch, kteří využili konfiskací, jež přišly po bitvě na Bílé Hoře. Takto Thun-Hohensteinové přišli k panství Choltice, Děčín, Letovice či Klášterec nad Ohří.⁹² Své nabyté jmění se Kryštof Šimon rozhodl rozdělit mezi své dva bratry Johanna Cypriana (1569- 1630) a Georga Sigmunda (1573- 1651). K tomu, aby majetek mohl tímto způsobem rozdělit, si musel vyžádat zvláštní povolení od papeže Urbana VIII. Ačkoli Georg Sigmund měl velký počet potomků, ani on ani

⁹⁰ MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 3. upr. vyd. Praha: Mladá fronta 2003, s. 279. ISBN 80-204-1049-X 279.

⁹¹ ŽUPANIČ, Jan. STELLNER, František a FIALA, Michal. *Encyklopedie knížecích rodů země Koruny české*. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2001. s. 257. ISBN 80-86493-00-8.

⁹² MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 3. upr. vyd. Praha: Mladá fronta 2003, s. 279. ISBN 80-204-1049- X .

jeho děti do českých dějin nijak zvláště nezasáhli, neboť jejich linie se rozvíjela především na italském území. Naproti tomu syn Johanna Cypriana hrabě Johann Sigmund (1594- 1646) se stal císařským tajným radou a českým místodržícím. Hlavním zakladatelem české linie se stal právě Johann Sigmund, který zplodil 19 potomků, z toho 11 synů, mezi nimiž bylo několik i velice významných duchovních hodnostářů.⁹³

Synové Johanna Zigmunda vytvořili na českém území hned tři rodové fideikomisy, kterými byl majorát klášterecký, choltický a děčínský. Hrabě Michal Oswald (1631-1694) založil majorát Klášterec nad Ohří, který později zdědil jeho mladší bratr a zakladatel děčínského majorátu Maxmilian (1638- 1701). Stalo se tak v 2. pol 17. století a Thun-Hohensteinové se posunuli opět o krůček dále, co se důležitosti a vážnosti rodu týče.

V knize *Modrá krev* Petr Mašek jako držitele choltického majorátu určuje hejtmana chrudimského kraje Romedia Constatina (1641-1700). Po jeho smrti statky (včetně těch, ležících v Tyrolsku) dědil jeho syn Romedius Johann Franz (1683- 1719), jelikož tento se však nikdy neoženil a zemřel bez potomka, musely být Choltice prodány. Nazpět je do vlastnictví rodu Thunů odkoupila roku 1731 Maria Phillipina Thun-Hohenstein, rozená Harrachová. Ta jej věnovala svému synovi, kterým byl Johann Joseph Anton (vnuk Maxmilian Thun-Hohensteina), který již vlastnil Děčín a Klášterec. Johann Joseph Anton roku 1783 tyto jednotlivé fideikomisy rozdělil mezi své tři syny Václava Josefa, Františka Josefa a Jana Nepomuka Josefa. Majetek Thun-Hohensteinů na českém území se opět rozdělil mezi tři majorátní pány.⁹⁴

Majorát klášterecký založil František Josef (1734- 1813). Jeho dalším dědicem byl Josef Jan, který panství vložil do rukou svého jediného syna Josefa Matyáše (1794- 1868). Mezi nejvýznamnější členy této větve patřil především Josef Matyáš, jenž se zprvu věnoval vojenské kariéře. Opustil ale vojenskou službu, aby se nadále mohl věnovat správě svého panství. Byl velkým milovníkem věd, a dokonce byl jmenován členem Královské české společnosti nauk, přičemž se zabýval studiem jazyka a literatury. Do němčiny překládal množství spisů, ze kterých je nejvýznamnější jeho překlad rukopisu Královedvorského.

Majorát děčínský, byl založen v přibližně stejné době jako klášterecký. Jeho zakladatelem se stal Václav Josef (1737-1796). Jeho syn a následník děčínského panství František Antonín (1786- 1873) se vyznamenal v napoleonských válkách. Po vystoupení z vojenské služby se věnoval svým statkům a rozmnožil panství přikoupením dalších

⁹³ ŽUPANIČ, Jan. STELLNER, František a FIALA, Michal. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2001. s. 279-280. ISBN 80-86493-00-8.

⁹⁴ MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 3. upr. vyd. Praha: Mladá fronta 2003, s. 260. ISBN 80-204-1049- X .

hospodářství. Mezi nejdůležitější příslušníky této linie bezpochyby patří Leopold Lev Thun (1811- 1888). Kromě toho, že působil ve státní správě, kde se zařadil mezi přední české politiky, řadí se k zakladatelům Matice české a byl členem Musea království Českého. Patřil mezi horlivé vlastence a byl dokonce jmenován jako člen Sboru pro vzdělávání řeči a literatury české. Další významný politik děčínské větve a syn Leopolda Thuna byl František Antonín (1847-1916). Stal se členem říšské rady, zemského sněmu a později byl zvolen dědičným členem panské sněmovny. Jeho kariéra byla završena roku 1889, kdy byl jmenován místopředsedou v království Českém.⁹⁵

Vlastníci Choltic se poprvé Thun-Hohensteinové stali již krátce po bitvě na Bílé hoře. Tato práce se však zabývá dějinami mnohem mladšími. Další kapitoly se proto věnují pouze dvěma zástupcům choltické linie Thun Hohensteinů. Jedná se o Jana Rudolfa Thuna a jeho syna Leopolda.

6. Jan Rudolf Thun- Hohenstein

Johann Nepomuk Rudolf Wilhelm Cyrill Maria Thun Hohenstein (dále již jen Jan Rudolf) přišel na svět 8. července roku 1857 v Cholticích. Narodil se jako nejstarší syn hraběte Theodora z Thunu a Hohensteinu a hraběnky Marie Karoliny Kinské.⁹⁶

„Hrabě Theodor Thun hlásil se nejen k české národnosti jako mnohá jiná šlechta, ale byl opravdovým vlastencem. Jako poslanec říšského sněmu byl prvním poslancem, který na sněmu složil přísahu česky. V jeho vlasteneckém cítění ho podporovala jeho manželka hraběnka Marie Karolína Kinská. V zámku mluvilo se jen česky. Vlastenecky byly vychovávány i děti.“⁹⁷

Takto se tedy choltická kronika vyjadřuje k rodičům Jana Rudolfa. Archivní materiály však poskytují i další pohled na věc. Zpětně je Theodor Thun vykreslen slovy svého vnuka Leopolda Thun-Hohensteina jako velice špatný ekonom, jenž svými nepřiměřenými výdaji a špatným hospodářstvím dostal panství do finanční krize. Špatný příklad tak dal svému synovi Janu Rudolfovi, který vyrůstal v otcovském domě. Kromě rodinné domácí výchovy Jan Rudolf absolvoval reálnou školu a krátce také působil jako student hospodářské akademie v Hohenheimu. Po praxi v oblasti hospodářství byl přijat k vojsku, kde aktivně sloužil jako

⁹⁵ *Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD- díl XX.* (1888- 1909). [elektronický zdroj] verze II. ČR: Aion CS, s.r.o. Praha 1997, s. 402-401.

⁹⁶ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330, křestní list Jana Rudolfa Thun-Hohensteina

⁹⁷ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 248. s. 518. „Od nejstarších dob“ do roku 1860.

důstojník u tyrolských střelců v Klesu a Roveretu. V této době (k roku 1880) však umírá jeho otec Theodor Thun a Jan Rudolf se tak stává majitelem thunovského svěřeneckého velkostatku v Cholticích. Jak se však ukázalo, ani Jan Rudolf Thun neměl dispozice k tomu, aby řádně spravoval rodinné jmění, které bylo navíc zatíženo množstvím dluhů z let předchozích. Proto záležitosti ve věci pozůstalosti po svém otci přenechal nový majitel svému advokátovi, který velkou část choltického panství a cukrovar vybudovaný Theodorem Thunem roku 1881 pronajal firmě Klimeš, Horký, Sedláček. Ne příliš výhodná pachtovní smlouva uzavřená s výše jmenovanou firmou byla postupně prodlužována až do roku 1939.⁹⁸

Dalším znakem, který se může jevit, jako důkaz slabého zájmu Jana Rudolfa o hospodářství v Čechách byly jeho časté cesty do Bolzana v jižním Tyrolsku (zde měla rodina část svého jmění v podobě vily a pozemků s vinicemi). Zde se zdržoval po větší část roku, převážně ale na jaře, na podzim a v zimě. Prakticky tedy do Tyrol přesídlil, ovšem jeho neklidná povaha jej lákala i na další, finančně jistě velice nákladné cesty. Navštívil Sibiř, Špicberky, Itálii, Riviéru, Egypt Anglii, Palestinu a mnohé jiné. Zpátky do Choltic se z Tyrolska natrvalo vrátil k roku 1917, kdy se jeho finanční situace zdála být neúnosná.⁹⁹

6. 1. Záležitosti soukromého charakteru Jana Rudolfa

Soukromý život Jana Rudolfa nebyl příliš šťastný, ovšem nelze tvrdit, že by na tomto faktu neměl on sám svůj podíl. Jeho manželkou se stala v roce 1885 hraběnka Marie Šternberková, která však zemřela již sedm let po svatbě roku 1892. I přesto, že manželství trvalo velice krátkou dobu, narodili se celkem tři potomci, kteří se dožili dospělého věku. Karolina, později provdaná Haugwitzová, syn Leopold a poslední nejmladší dcera Arnošta. Na výchovu svých dětí Jan Rudolf finančně nikterak nepřispíval. Veškeré jejich životní náklady byly hrazeny z úroků sirotčího jmění. Na kontrolu těchto nákladů bylo pro každé dítě založeno a vedeno zvláštní konto. Toto konto zřídil a spravoval Leopold Šternberk, otec zemřelé Marie Šternberkové. Co je ovšem zarážející a nelze přehlédnout, je fakt, že Leopold Šternberk po své smrti v roce 1898 nepřenechal správu nad jměním dětí jejich otci Janu Rudolfovi, nýbrž strýci Filipu Šternberkovi. Leopold Šternberk byl zřejmě velice prozíravý, neboť jak se ukázalo za několik let, odebral Jan Rudolf v roce 1904 svým sestřím k pokrytí vlastních vysokých výdajů roční sustentační příspěvky v částce 2000 korun. Následně pak roku 1907 svým dětem, jimž tehdy bylo v rozmezí 21- 24 let, nechal doručit k podpisu plnou

⁹⁸ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv.č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

⁹⁹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

moc, která z něj činila generálního plnomocníka nad jejich mateřským jménem. Jeho syn Leopold jej později popisoval jako člověka, který se zejména o rodinné záležitosti vůbec nezajímal, a jeho potomci byli přenecháváni na výchovu naprosto cizím lidem.¹⁰⁰

6. 2. Jan Rudolf a jeho veřejná činnost

Jan Rudolf byl osobností více než zajímavou. Přehlédnout se určitě nedá jeho obdiv a úcta k habsburské monarchii, kterou vyjadřoval způsobem sobě vlastním. Například v roce 1904 na počest příjezdu císaře Františka Josefa nechal vypravit delegaci sedláků v tyrolských krojích. Později v roce 1904 vyslal na vlastní útraty čtyřiceti členné banderium k slavnostnímu průvodu do Vídně. A k tomu aby se ve společnosti zviditelnil, neváhal na světovou honební výstavu ve Vídni zakoupit 3 koně z Korsiky, které vydával za koně vlastního chovu. Mezi jeho přední zájmy se dostalo i sbírání starožitností. I proto byl také jmenován korespondujícím členem společnosti „Für Denkmalspflege“ se sídlem ve Vídni.¹⁰¹ Aby se zavděčil a udělal dojem na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este, zakoupil zříceninu Neuhaus ležící nedaleko Brunecku, kterou nechal nákladem 112 000 korun restaurovat.¹⁰²

V oblasti umění se pole působnosti Jana Rudolfa překvapivě rozšiřuje i na české země. Mimo jiné si Jan Rudolf dopisoval s významným pardubickým architektem a konzervátorem B. Dvořákem, jenž byl členem Centrální komise pro zachování historických uměleckých památek. S ním Jan řešil například otázky ohledně československých zákonů týkající se památkové činnosti. Na konci jednoho z dopisů Dvořák Janu Rudolfovi píše. „*Těší mne velice záliba, kterou račte našim českým památkám tak vřele projevovati.*“¹⁰³ O jeho kladném vztahu k památkám tedy není pochyb, což dokazuje i listina zaslaná k roku 1911 výborem Muzejního spolku v Pardubicích, která vyslovuje dík za věnování cínového korbetu do muzejních sbírek.¹⁰⁴ Ještě téhož roku se Jan Rudolf stává také jedním ze zakládajících členů tohoto spolku. V archivu lze dohledat i listy z roku 1904 a 1905, dle kterých byl také členem Krasoumné jednoty pro Čechy, založené společností vlasteneckých přátel umění.¹⁰⁵ I jeho

¹⁰⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

¹⁰¹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 89, inv. č. 988, koncepty dopisů adresovaných společnosti zabývající se památkovou péčí.

¹⁰² SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

¹⁰³ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 89, inv. č. 988, Dopis architekta B. Dvořáka Janu Rudolfovi Thun-Hohensteinovi, 27. 3. 1919

¹⁰⁴ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 89, inv. č. 988, Děkovná listina Muzejního spolku pro Jana Rudolfa Thun-Hohensteina z roku 1911.

¹⁰⁵ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 89, inv. č. 988, Členské listy Krasoumné Jednoty pro Čechy patřící Leopoldu Thun-Hohensteinovi z roku 1904 a 1905.

korespondence se Zemským památkovým úřadem v království českém po roce 1918 je laděna v srdečném tónu. Při zakončení jednoho dopisu dokonce Jan vepsal pozdrav „*Pro vlast a Národ.*“¹⁰⁶

Jako politik Jan Rudolf za svého života nijak nevynikal a zřejmě se o to ani příliš nesnažil. Výjimkou se stal snad pouze rok 1907, kdy se rozhodl kandidovat do říšské sněmovny pro okres Bolzano- venkov. Jak ale zmiňuje jeho syn Leopold, mnoho ve volbách nepochodil.

..., jelikož jej nikdo nebral vážně a voličstvo omezilo se na to na jeho útraty píti a dělati si z bláznivého hraběte, za kterého byl už tenkrát považován, šašky.“¹⁰⁷

6. 3. Rodinné spory na velkostatku

Nedlouho poté, co Jan Rudolf v roce 1917 přesídlil do Choltic, povolal do Čech svého jediného syna Leopolda (ten toho času pobýval se svou rodinou v Innsbrucku), co by generálního plnomocníka. Leopold přijel počátkem roku 1919 a v únoru obdržel od otce plnou moc v záležitostech správy velkostatku.¹⁰⁸ Bezprostředně poté odjel zpátky do Innsbrucku ke své rodině, aby mohl uspořádat své služební záležitosti u okresního hejtmanství a připravit rodinu k odjezdu do Choltic. Jak vyplývá z dokumentů, bylo jeho úmyslem usadit se v Cholticích natrvalo. To dokládá dopis z Okresní správy politické v Přelouči, ze kterého je zřejmé, že Leopoldova manželka Pia rozená Waitz se hodlá v Cholticích přihlásit k trvalému pobytu.¹⁰⁹ Domovský list jí byl vydán v červenci 1919 s platností již od dubna téhož roku.¹¹⁰

Jak lze částečně vypořádat z výše uvedených skutečností, neměl nikdy Jan Rudolf se svým synem Leopoldem příliš harmonický vztah. Hlavního viníka jejich sporů jednoznačně určit nelze, i když na první pohled za vším stojí neklidná a nevyrovnaná osobnost hraběte Jana Rudolfa. Po celou dobu, co otec se synem žili odděleně, se jejich neshody ohledně správy thunovského majetku řešily na dálku, tím pádem byly i méně palčivé. Jakmile ale Leopold přesídlil na choltický zámek, hodlal zavést změny, kterými by zadlužené, válkou poznamenané a nerozvíjející se hospodářství přivedl do pořádku. S tímto se ale jeho otec nemohl smířit a podle Leopoldovy výpovědi mu starý pán kladl v jeho snažení nejrůznější překážky. Nejenom že proti němu pobuřoval úředníky a zřízence, ale také rušil

¹⁰⁶ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 89, inv. č. 988, Dopis od Jana Rudolfa Thun-Hohensteina na Zemský památkový úřad.

¹⁰⁷ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

¹⁰⁸ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

¹⁰⁹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, Kart. 107, inv. č. 1367, Dopis z politické expositury v Přelouči pro Leopolda Thun-Hohensteina, květen 1919.

¹¹⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, Kart. 101, inv. č. 1330, Domovský list Pii Thun z roku 1919.

Leopoldova nařízení a rozkazy. Hlavním důvodem údajně měla být jeho žárlivost vůči synovi. Dalším problémem Jana Rudolfa bylo i nadměrné požívání alkoholu, díky kterému se jeho nevyrovnaná osobnost stávala nesnesitelnou. Kvůli svému zdravotnímu stavu však ještě v polovině roku 1919 odjel na léčení do Karlových Varů a v říjnu poté, nehledě na finanční stav rodiny, odcestoval opět do Bolzana.¹¹¹ Choltická kronika k tomuto životnímu období Jana Rudolfa podává jediný popis.

„10. prosince 1918 bylo zrušeno šlechtictví, řády a tituly (mimo akademických). To těžce nesl Jan Thun a hrubě proto urážel republiku. Jedni mu přizykovali, ale většina jeho chování neschvalovala. Stěžovala si, a když Janu Thunovi hrozilo soudní stíhání za urážky republiky, odjel do Tyrol a panství 1. ledna 1919 předal choltické panství synu Leopoldovi.“¹¹²

Porovnáme-li tuto část kroniky s výpovědí Janova syna Leopolda Thun Hohensteina ze září 1920,¹¹³ dojdeme k závěru, že se tyto dva různé prameny částečně rozcházejí. Zatímco Leopold napsal, že do Choltic přijel někdy počátkem ledna 1919 a plná moc mu byla udělena až v únoru, kronika udává, že Leopold převzal choltické panství přesně 1. 1. 1919. Kronika jasně nezmiňuje ani odjezd Jana Rudolfa do Tyrol. Pouze z ní vyplývá, že odjel ještě před tím, než synovi odevzdal správu velkostatku. Leopold však jeho odjezd do Tyrol zmiňuje daleko později, až v říjnu 1919. Poslední poznámkou k výše zmíněné citaci je uvedený způsob, jakým kronikář popisuje reakce Jana Rudolfa na zrušení šlechtictví. Tento popis by sice mohl odpovídat charakterovým vlastnostem hraběte, není tedy vyloučeno, že se podobná situace nestala, je to zatím pouze jediný zdroj, kde lze popsanou událost nalézt.

I přes to, že Leopold otci z Choltic posílal poměrně slušné finanční obnosy, nebyl schopen Jan Rudolf v Bolzanu vyjít s penězi. Proto rozprodával movitý majetek a vzal hypotéku na rodinnou vilu sv. Oswald v Bolzanu. Potřeboval ale další přísun financí, proto naléhal na Leopolda, aby bylo prodáno hospodářství i s přílehlými pozemky v Bolzanu.¹¹⁴ Jan Rudolf se ve sféře hospodářské a ekonomické příliš neorientoval. Nikdy se ani nesnažil na svém statku do této oblasti nějak zvláště zasáhnout. Jakmile však jeho syn Leopold přišel s některým ze svých nápadů, jak postavit špatně prosperující hospodářství na nohy, byl starý pán ve většině případů proti. Příkladem může být situace z roku 1919. Leopold vypracoval

¹¹¹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

¹¹² SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249. s. 177. 1861- 1986.

¹¹³ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

¹¹⁴ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

projekt, který by využil potenciál diabasového lomu v Chrtnicích, který patřil pod velkostatek Choltice a obrátil se na svého otce s dotazem, zda s ním nehodlá nakládat jiným způsobem.¹¹⁵ Dopisem mu však došla odpověď mluvící sama za sebe. „*Hol dich der Teufel mit deinen Steinbruch! Nehme lieber einen Stick und hänge dich auf.*“¹¹⁶ Ve stejném dopise ještě nabádá syna k odprodeji všech pozemků z volné ruky. „*Soviel als Möglich Grund und Boden abstossen. Alle alten Pächter befriedigen.*“ Stejně tak i svému pražskému advokátovi Jan Rudolf psal, že by se pozemky dlouholetých pachtýřů těm samým měli věnovat. Jeho další výrok ohledně této záležitosti z února 1920 zněl. „*Das andere sollen sich die Socis Tschechoslowaken Demokraten nehmen.*“¹¹⁷ V době, kdy pozemková reforma v Cholticích probíhala naplno, se ale o velkostatek již staral jeho syn Leopold, tudíž většina nařízení, které Jan Rudolf vydal, nebyla vyslyšena.

Navzdory tomu, že byl Jan Rudolf v zahraničí, se spory mezi ním a jeho synem vyhrotily natolik, že na podnět Leopolda bylo vedeno řízení na zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thuna pro choromyslnost, případně slabomyslnost a alkoholismus. Řízení bylo zahájeno 1. prosince 1920.¹¹⁸ Spor byl ale 19. února 1921 zastaven, neboť zdravotní stav bývalého choltického pána Jana Rudolfa Thun Hohensteina se začal velice zhoršovat. V červnu téhož roku zemřel v sanatoriu v Brixenu. Hlavní příčinou úmrtí bylo jeho dlouhodobé onemocnění cukrovkou.¹¹⁹

7. Leopold Thun-Hohenstein

Celým jménem Leopold Maria Theodor Karel Thun Hohenstein, se narodil 10. prosince 1888 jako jediný syn a v pořadí druhý potomek Jana Rudolfa Thun Hohenstein c.k. komořího a poručíka u druhého. tému c.k. jízdních zemských střelců tyrolských a Marie Karoliny, dámy c.k. řádu hvězdového kříže, dcery jeho Excelence Leopolda hraběte ze

¹¹⁵ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

¹¹⁶ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334, Dopis Leopoldovi Thun-Hohensteinovi od jeho otce Jana Rudolfa, 1919.

¹¹⁷ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334, Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa Thun-Hohensteina, 1920.

¹¹⁸ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334. Usnesení okresního soudu v Přelouči z 1. 12. 1921.

¹¹⁹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330. Úmrtí list Jana Rudolfa Thun-Hohensteina z roku 1921.

Šternberku, držitele svěřeneckých statků Zásbuk a Častolovic, c.k. komořího a tajného rady.

120

Své dětství na konci 19. století neprožíval Leopold příliš šťastným způsobem. Vyrůstal bez matky, která zemřela v roce 1892, když mu byly pouhé čtyři roky. Zůstal tak sám spolu se svými sestrami, pětiletou Karolinou (Lilly) Marií a dvouletou Ernestinou Marií Luisou. Jejich otec Jan Rudolf si příliš starosti s výchovou svých dětí nedělal, všechny je svěřil na starost domácím chůvám a vychovatelům. Leopoldovy vzpomínky z dětství nevyznívají pro otce příliš lichotivě. V tomto směru Janu Rudolfovi vytýká hlavně morální úpadek, který se projevoval tím, že ačkoli měl ve svém domě již dospívající dcery, neostýchal se dvořit a projevovat své intimní touhy kuchařkám, či jiným domácím služebným. Odlišně založený Leopold nemohl otci odpustit ani to, že se mu stranou často svěřoval s důvěrnostmi ze svého sexuálního života. Jan Rudolf byl podle něj samozvaná hlava rodiny, kterému nebylo možno odporovat, neboť každý kdo tak učinil, upadl v nemilost. Dalším problémem byla jeho záliba v alkoholu, díky které se stával agresivním i vůči svým dětem. Takovýmto způsobem vypudil později i mladší Leopoldovu sestru Arnoštu, která se ocitla naprosto bez prostředků.¹²¹

O Leopoldově dospívání nelze dohledat mnoho údajů. Jisté je ovšem to, že vystudoval františkánské gymnázium v Bolzanu, kde odmaturoval v roce 1906 ve svých osmnácti letech.¹²² Ještě téhož roku složil imatrikulační slib na univerzitě v Innsbrucku.¹²³ Zde absolvoval právnickou fakultu a své promoce se dočkal roku 1911. Ve studiu pokračoval na univerzitě v Lipsku, kde se věnoval národohospodářských vědám. Po roce 1913 ukončil studium v Lipsku a vstoupil do státních služeb. Stal se úředníkem tyrolského místodržitelství v Innsbrucku a Bolzanu. Nejdříve pracoval jako praktikant, později jako místodržitelství koncipista. V úřadě však vydržel pouhých pár let, neboť musel pomoci svému otci se správou velkostatku. Nutno ještě podotknout, že Leopold se roku 1908 zúčastnil vojenského odvodu v Innsbrucku. Byl však kvalifikován jako ke službě se zbraní trvale neschopen. To proto, že již dříve prodělal těžkou operaci levého oka. Byl ale povinen ke službě bez zbraní v domobraně do roku 1931. Tímto je tedy zároveň vysvětleno, proč se aktivně nezúčastnil První světové války.¹²⁴

¹²⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330. Rodný a křestní list Leopolda Thun-Hohensteina.

¹²¹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334. Osobní fond Leopolda Thun-Hohensteina. Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa.

¹²² SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330. Osobní fond Leopolda Thun-Hohensteina. Meine Vorstellung.

¹²³ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330. Osobní fond Leopolda Thun-Hohensteina. Matrikelschein z roku 1906.

¹²⁴ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Dopis Doplňovacímu velitelství ve Vysokém Mýtě od Leopolda Thun-Hohensteina z 20. 12. 1938.

Už v dobách svých studií, přibližně kolem roku 1911 se Leopold seznámil s mladou dívkou, svou budoucí ženou Piou Julii Waitz, narozenou v Brixenu 23. února 1891. Soudě dle jejich soukromé korespondence se jednalo o velikou lásku, kterou si jejím prostřednictvím vzájemně velice často vyjadřovali.¹²⁵ Velikou překážkou se však stal měšťanský původ Pii. Ačkoli na počátku 20. století nebudily mesaliance takové pozdvižení jako v dřívějších dobách, po celou dobu existence Rakousko-Uherska byly spíše výjimečnou záležitostí, která budila pozornost široké veřejnosti. Nerovnorodé sňatky pak povětšinou uzavírali jen mladší synové z aristokratických rodin, kteří neměli šanci na získání rodového svěření.¹²⁶ To ovšem nebyl případ Leopolda, který byl jediným synem a zároveň dědicem choltického thunovského majetku. Když se o poměru dozvěděl Jan Rudolf, zaujal k synovi odmítavý postoj a dokonce hrozil i jeho vyděděním, pokud by Leopold rozhodl pro sňatek s Piou. Uzavření nerovnorodého sňatku pro šlechtice znamenalo nejen ztrátu možnosti zažádat si o dvorský úřad, ale stále (i po roce 1848 a 1867) přetrvávala omezení zdědit v takovémto případě fideikomisní statky, což se v tomto případě týkalo i Leopolda. I přes výhrůžky a proti otcově vůli si však Leopold Piu vzal. Svatba se konala v roce 1913.¹²⁷ Za krátkou dobu se v roce 1915 narodila jejich jediná dcera Eleonora Sophie Marie. Po vyhlášení republiky se částečně umoudřil i Leopoldův otec a v prosinci 1918 svého syna přizval na Choltice. Tím pro Leopolda začala nová životní kapitola.

„V době majorátního práva vzal si za manželku dceru advokáta Piu Waitzovou-nešlechtičnu a tím se zbavil práva ujmout se po otci choltického panství. Majorát-panství měl převzít jeho strýc. Vyhlášením republiky padly šlechtické tituly a jejich zvyklosti a dr. Thun mohl převzít a převzal po otci majetek.“¹²⁸

Jak zmiňuje choltická kronika, Leopold se opravdu ujal správy nad choltickým velkostatkem. U Pii se však během let začala projevovat plicní tuberkulóza, která se rok od roku zhoršovala natolik, že v její poslední fázi, přibližně od roku 1929, už musela být Pia povětšinou času upoutána na lůžko. Ačkoli se Leopold o svou ženu staral i na úkor svých pracovních povinností,¹²⁹ pokročilé stádium tuberkulózy zapříčinilo, že Pia 18. října 1830 v Cholticích ve věku 39 let zemřela.¹³⁰

¹²⁵ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 118, inv. č. 1518. Korespondence mezi Piou Thun-Hohenstein roz. Waitz a Leopoldem Thun-Hohenstein, 1911-1930.

¹²⁶ ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. 1. vyd. Praha: Agentura Pankrác, 2006, s. 20-22. ISBN 80-86781-08-9.

¹²⁷ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330. Rodný a křestní list Leopolda Thun-Hohenstein.

¹²⁸ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249, s. 177. 1861- 1986.

¹²⁹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Dopis krajskému soudu od Leopolda Thun-Hohenstein z 11. 9. 1929.

¹³⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330. Úmrtní list Pii Thun-Hohenstein.

Znovu se Leopold oženil s Irenou Hirnigel, která pocházela z Bolzana. Ani jeho druhá vyvolená nebyla dívkou z aristokratických kruhů. Jejími rodiči byli Josef Hirnigel, ředitel průmyslového závodu v Bolzanu a Irena rozená Plautová. Ohlášky proběhly v květnu roku 1932 jak v Cholticích, tak v Bolzanu. Svatba se konala ještě téhož roku na konci června. V té době bylo Ireně 27 a Leopoldovi 43 let.¹³¹

7. 1. Počátky pozemkové reformy

Ještě v dobách svých studií zřejmě Leopold neuvažoval, že by se mohl stát velkostatkářem, ale nepomýšlel ani na žádnou z vysokých funkcí, na které by díky svému původu mohl dosáhnout. Bylo mu 23 let, když své první velké lásce Pii Waitz psal.

„Ja und einreichen soll ich nach der Grossjährigkeit um den Kämmerertitel, worauf ich erklärte, ich hatte bisher kein Verdienst um Kaiser und Vaterland und werde so daher nicht tun, da bei mir nur das wort hat, was ich mir selbst verdient und erworben habe.“¹³²

Jak Leopold píše, nastal čas, aby se přihlásil o titul komořího. Měl se jím stát stejně jako jeho otec Jan Rudolf a dědeček Theodor Thun-Hohenstein. O tento úřad si šlechtic, který o něj měl zájem, musel předem zažádat, a teprve po jeho jmenování do úřadu se stal členem císařského dvora. K získání úřadu bylo potřeba doložit bezchybný šlechtický původ ze šestnácti předků, osm ze strany matčiny a osm ze strany otce. Pokud byl otec žadatele c. (a) k. komořím, či matka dámou Hvězdového kříže, nemusel žadatel své šlechtictví jiným způsobem dokazovat. Hodnost komořího nebyla pouze obyčejným čestným vyznamenáním. Stala se označením skutečného úřadu a jeho nositel musel dodržovat povinnosti u dvora s titulem spojené. Mezi tyto povinnosti patřila osobní účast na dvorských slavnostech a ceremoniích, osobní služba u císaře a členů císařského domu. Kromě stálých komořích, kteří dostávali mzdu, zde byli komoří titulární, označovaní i jako mimořádní, kteří nebyli finančně hodnoceni a vykonávali pouze některé, předem určené ceremoniální úkony u dvora. Postupem času stále více přibývalo spíše komoří titulárních.¹³³ Mít v rodině člena s titulem komořího, bylo považováno za čest, proto museli být Leopoldovi blízcí zklamaní, když se Leopold rozhodl si o titul nezažádat, vypovídá to však mnohé o tom, jaký byl jeho vztah k dvorské společnosti.

¹³¹ SOA Zámrsrk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330 Kopulační list Ireny Hirnigel a Leopolda Thun-Hohensteina.

¹³² SOA Zámrsrk, RA Thunů Choltice. Kart. 132, inv. č. 2146. Dopis pro Piu Waitz od Leopolda Thun-Hohensteina z března 1911.

¹³³ Blíže JELÍNKOVÁ, Dita. *Šlechta v Českých zemích v letech 1918-1939 na příkladu osobnosti Alfonse Clary-Aldringenena. Příspěvek k poznání života německojazyčné šlechty v Československu*: Diplomová práce: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2008, s. 43-44. Vedoucí práce Zbyněk Vydra.; ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství*. 1. vyd. Praha: Agentura Pankrác, 2006, s. 30-31. ISBN 80-86781-08-9.

Tím, že v mládí Leopold trávil mnoho času v cizině na studiích, se odcizil především své rodině. Jak popisuje, mezi jím a jeho sestrami se vytvořila veliká propast, která se prohlubovala o to více, že jeho sestry se začaly pohybovat ve vyšší společnosti a stýkat se s příbuznými a přáteli z aristokratických kruhů. Jemu se tento svět ale příliš nezamlouval. Neuznával způsob života společenské vrstvy, ze které pocházel. Částečnou vinu na těchto Leopoldových soudech mohl nést i Jan Rudolf, který svým jednáním a životními postoji nebyl pro syna příliš dobrým příkladem. Leopold se v tomto ohledu svěřoval Pii.

„Das ist eine Welt, mit der ich brechen muss, weil ich nichts mit ihnen verbindet, als Geburt und Nahmen, aber sonst nichts, und wenn ich nicht damit breche, so kann ich mich ruhig moralisch eingraben lassen, beziehungsweise als moralischen Mumelgreis mein restliches Leben hindurch auf den Tod warten.“¹³⁴

Ačkoli byl Leopold velice mladý, nejednalo se pouze o chvilkovou vzpouru „proti všemu a všem“, jak mají často mladí lidé ve zvyku. Chtěl s největší pravděpodobností opravdu skoncovat s životním stylem, který jeho rodina po staletí vyznávala. Co by však nakonec mohlo ilustrovat vážnost jeho slov lépe než to, že si nevezal šlechtičnu, jak se od něj zcela určitě očekávalo, ale předložil nabídku k sňatku Pii Waitz, dívce z měšťanského prostředí.

V roce 1918 se však Leopold musel rozhodovat, zda se vzdát svého úřednického postu ve státní správě, jenž si vydobyl, nebo převzít špatně vedený velkostatek, o který se jeho otec, v té době již zcela nekompetentní, nemohl starat. Leopoldovi bylo třicet let a stál před těžkým životním rozhodnutím. Neváhal ale příliš dlouho a se svou rodinou se přestěhoval do Choltic. Jedním z hlavních důvodů, proč se Leopold hodlal správu velkostatku osobně ujmout, byly zřejmě obavy o majetek. U jeho otce totiž stále narůstala oblíba v alkoholu a hrozilo také, že bude chtít začít rozprodávat rodinný majetek.

V době, kdy vedení velkostatku pomalu přebíral, vcházely v platnost první zákony týkající se pozemkové reformy. A nutno podotknout, že reforma se nevyhnula ani thunovskému velkostatku v Cholticích.

O tom, že Leopold udělal dobře, když převzal správu rodinného jmění, z dnešního pohledu není pochyb. Jeho otec již nebyl schopen velkostatek vést. V roce 1919 zasílal svému synovi z Bolzana dopisy, které Leopolda musely velice znepokojovat. V jednom z nich Jan Rudolf do Choltic vzkazuje, aby byly prodány veškeré allodní pozemky z volné ruky. Plot u srnčí obory, aby byl rozebrán a prodán. Dodával při tom, že pokud tak Leopold neučiní, a

¹³⁴ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 132, inv. č. 2146. Dopis pro Piu Waitz od Leopolda Thun-Hohensteina z března 1911.

bude stejně umíněný jako jeho předci v roce 1848, bude se muset spokojit s chudobou.¹³⁵ Leopold jeho přání nesplnil. Naopak se pozastavoval nad některými příkazy otce, které byly v přímém rozporu se zákony. Zákon o obstavení velkostatků z 9. 11. 1918 totiž označoval prodej, zastavení či zatížení jakékoliv části velkostatku zapsaného v zemských deskách za neplatný. Tím si stát pojistil případné transakce na území velkostatků, které by mohly pozemkovou reformu proměnit v bezúčelnou. Navíc co se týká prodejů, které Jan Rudolf navrhoval, stejně by nepřinesly kýžený finanční výtěžek, jaký by si starý pán představoval, a který potřeboval k pokrytí svých nadměrných výdajů.

Dále Jan Rudolf žádal, aby byla odprodána část vozů a koňských strojů. Prikázal rovněž, aby byly vykáceny z velké části lesy a vzácné dřeviny v oboře, zvěř nařídil vystřílet.¹³⁶ Podobné úmysly jako Jan Rudolf měli i někteří další velkostatkáři. Snažili se ze zabraných, ale dosud ještě nepřevzatých pozemků vytěžit co nejvíce. Jelikož se pozemkový úřad takovýchto případů obával, vydal 12. února 1920 zákon, kterým byly velkostatky pod trvalým dohledem pozemkového úřadu, který kontroloval veškeré hospodaření velkostatku. Nově tak například musel být předkládán ke schválení i každý větší prodej dříví, což přirozeně znamenalo další administrativní zatížení správy velkostatku.¹³⁷

Leopold však dobře znal svého otce, a proto jej nehodlal uposlechnout. Stěžoval si však, že svým chováním a názory Jan Rudolf ohrožuje existenci Leopoldovy rodiny v Cholticích.¹³⁸

7. 2. Průběh pozemkové reformy na velkostatku Choltice

Pozemková reforma majetkovou základnu aristokracie zasáhla velkou měrou. Ovšem vlastníci pozemků nebyli jediní, kteří proti ní brojili. Jedním z těch, kdo pozemkovou reformu hodnotil z pohledu dnešní doby nejstřízlivěji, byl Josef Pekař. Jako historik a znalec vývoje české šlechty poukazuje na nedostatky pozemkové reformy, přičemž k její kritice využil hodnověrné a logické argumenty. V knize *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy* se například

¹³⁵ SOA Zámrsk, RA Thunů Choltice. Kart. 132, inv. č. 2146. Dopis pro Piu Waitz od Leopolda Thun-Hohensteina z března 1911.

¹³⁶ SOA Zámrsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334. Osobní fond Leopolda Thun-Hohensteina. Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa.

¹³⁷ Blíže k tématu PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. 3. vyd. Praha: Vesmír 1923, s. 34-35; VOŽENÍLEK, Jan. *Pozemková reforma v Československé republice*. 2. vyd. Praha, 1924, s. 29-30.

¹³⁸ SOA Zámrsk, RA Thunů Choltice. Kart. 102, inv. č. 1334. Osobní fond Leopolda Thun-Hohensteina. Jednání o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa.

podivoval nad přijetím výsledné podoby zákonů, která podle něj uvrhovala velkostatkáře do hospodářské nejistoty, a navíc při jejich provádění byla hrubě porušována vlastnická práva.¹³⁹

Pro Leopolda Thun Hohensteina jako začínajícího velkostatkáře zřejmě průběh pozemkové reformy nebyl lehký, neboť se s chodem velkostatku teprve seznamoval a jedna z prvních věcí, které ve svém úřadu musel řešit, byly problémy týkající se právě reformy. Svůj nesouhlas vůči reformě dával najevo prostřednictvím členství ve spolcích, které sdružovaly majitele pozemků a kladly si za cíl chránit jejich zájmy. Leopold se stal členem dvou nejvýznamnějších. V první řadě byl členem Svazu československých velkostatkářů. S tím byl během provádění pozemkové reformy v kontaktu a seznamoval jej s průběhem reformy na svém velkostatku. Takto například Svaz informoval 4. března 1921, když mu pozemkový úřad zabral dvůr Svinčany ležící zhruba ve středu jeho velkostatku.¹⁴⁰ Kromě členství v československém Svazu velkostatkářů byl i členem Verband der deutschen Grossgrundbesitzer,¹⁴¹ tedy Svazu velkostatkářů německých. Tyto dva spolky měly sice téměř totožné cíle, ale nikdy se nespojily v jeden a pouze v určitých případech navzájem spolupracovali, bylo-li potřeba zvýšit tlak vůči pozemkovému úřadu. Obě strany, jak německá tak i česká, se snažily všemi dostupnými prostředky ovlivnit průběh pozemkové reformy. A to i za cenu nelegálního jednání, jako například podplácení úředníků či politiků.¹⁴²

Leopold se kromě členství ve svazech podporující velkostatkáře snažil proti zákonům pozemkové reformy bránit také soudní cestou. Ve většině případů se jednalo o soudní spory proti jednotlivým žadatelům.¹⁴³ I když pozemková reforma byla pro Leopolda Thun Hohensteina velkou administrativní zátěží, jako vystudovaný právník byl způsobilý k tomu, aby mnoho záležitostí týkající se reformy mohl řešit sám. A to především při komunikaci se Státním pozemkovým úřadem a se soudy. Vysokého stupně vzdělání v oblasti práva však dosahovalo mnoho aristokratů a Leopold tudíž nebyl výjimkou. Znalost práva mělo mladé šlechtice připravit na službu monarchii ve správních úřadech, v diplomacii apod.

Choltická kronika v souvislosti s pozemkovou reformou zmiňuje hlavně období po roce 1921, kdy se Dr. Leopold Thun sešel se zástupci žadatelů o pozemky. Dobrovolně přý

¹³⁹ PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. 3. vyd. Praha: Vesmír 1923, s. 30.

¹⁴⁰ SOA Zámorsk, Velkostatek Choltice. Kart. 190, inv. č. 1133. Koncept dopisu pro Svaz československých statkářů ze 4. 3. 1921.

¹⁴¹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Oběžník Verband der deutschen Grossgrundbesitzer z 9. 8. 1939.

¹⁴² Blíže JELÍNKOVÁ, Dita. Transformace životní reality Alfonse Clary- Aldringena v postimperálním světě: postoje, strategie, konsekvence. In: HAZDRA, Zdeněk, Václav HOŘČÍČKA a Jan ŽUPANIČ. *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 110-111. ISBN 978-80-87211-52-6.

¹⁴³ SOA Zámorsk, Velkostatek Choltice. Kart. 190, inv. č. 1133. Majetkoprávní spory týkající se pozemkové reformy. 1919-1921.

Leopold podstoupit nic nechtěl, ale přislíbil zájemcům, že je o svém rozhodnutí co nejdříve vyrozumí. Když se ale choltičtí odpovědi nedočkali, rozhodli se jejich zástupci jet do Prahy, kde si domluvili schůzku se zástupci politických stran (s agrárníky, čes. socialisty, soc. demokraty a lidovci) a prezidentem pozemkového úřadu, který jim přislíbil pomoc. Celá věc se dala do pohybu teprve až 12. ledna 1924, kdy byly vyvěšeny vyhlášky, kterými bylo zahájeno přidělové řízení, jehož předmětem se stal velkostatek L. Thuna. Po dalších jednáních byli za rok svoláni nabyvatelé pozemků již k podpisu smluv, jež k 5. lednu ujednal pozemkový úřad v Hradci Králové (jako zástupce žadatelů) s Dr. Leopoldem Thun Hohensteinem a firmou Wagner a spol. (dříve firma Klimeš, Horký, Sedláček), pachtýřem značné části pozemků.¹⁴⁴

Ačkoli pozemková reforma představovala pro mnoho lidí šanci získat z velkostatku určitou část půdy, na druhé straně se zde objevovali i takoví, které připravila o živobytí. Jednalo se o úředníky a pracovníky na statku, kteří rozbitím velkostatků přišli o místo. O jejich existenci projevil obavy i J. Pekař, který jejich další osud označil za velice znepokojující.¹⁴⁵ Skutečně se objevovali tací, kteří proti reformě z tohoto důvodu protestovali. Na choltickém velkostatku se jednalo o celoroční zaměstnance jednotlivých dvorů a úřednictvo. Po skončení pozemkové reformy na Cholticích přišlo o práci 169 lidí. Jednalo se o 5 úředníků, 19 zřízenců, 51 deputátníků a 94 stálých dělníků.¹⁴⁶ Dělníci a pracovníci dostávali určitou výši odstupného, jednalo se však o určitý způsob zajištění pouze na přechodnou dobu. Ve 20. letech byl v Čechách zaznamenán významný úbytek zemědělských dělníků. Statistiky mluví o 157 463 zřízencích, nádenících a dělnících, kteří přišli o místo. Jednalo se o jedince, kteří se stali, až na některé výjimky, oběťmi pozemkové reformy a mnohým nezbyvalo, než odejít za prací do měst. Pozemková reforma se tak nepřímou přičinila o vylidňování venkova.¹⁴⁷

Pozemková reforma na velkostatku Choltice byla prováděna až do roku 1929. Celkově jí bylo podrobena 1545,66 ha zemědělské půdy. Výměr veškeré půdy činil 2877, 91 ha.¹⁴⁸ Velkostatek Choltice byl rozdělen na jednotlivé dvory, pozemkové reformě byly podrobeny všechny. Jednalo se o dvůr Choltice, Luhy, Stojice- Svojišice, Valy, Benešovice, Horec,

¹⁴⁴ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249, s. 197-209. 1861- 1986.

¹⁴⁵ PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*. 3. vyd. Praha: Vesmír 1923, s. 46.

¹⁴⁶ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 197, s. 177. 1861- 1986.

¹⁴⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938): Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000, s. 476. ISBN 80-7277-027-6.

¹⁴⁸ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249, s. 206. 1861- 1986. Uvedená konečná čísla z kroniky, vztahující se k pozemkové reformě, se shodují s archivními materiály uloženými v SOA Zámorsk ve fondu Velkostatku Choltice.

Štěpánov, Svinčany a dále o pozemky v Benešovicích a Holotíně.¹⁴⁹ Podle zápisů kronikáře zůstalo Leopoldu Thun Hohenstein ještě dost pozemků k vlastní potřebě. Jednalo se o téměř všechny lesy, které byly mimo pole zájmu žadatelů o pozemky a větší část pozemku tzv. Třešňovky, kterou zakázal Památkový úřad rozdrobit na menší části. Leopoldovi mělo zůstat alespoň tolik prostředků, aby mohl v dobrém stavu udržovat zámeckou budovu. I z toho důvodu mu nebyly odebrány průmyslové závody kruhovka- cihelna a lom.¹⁵⁰ Vyloučení těchto závodů ze záboru bylo pro Leopolda příznivé, neboť se mu později podařilo udělat z nich poměrně dobře se rozvíjející podniky. K roku 1944 na velkostatku prosperoval Diabasový lom s drtičem, žulový lom na dlažební kostky, kruhová cihelna a strojní pila.¹⁵¹ Ne všichni velkostatkáři ale měli takové štěstí, aby jejich podniky byly ze záboru vyloučeny. Celkem bylo zabráno na 2976 závodů. Největší počet zabraných podniků zastupovaly lihovary celkem 698, mlýnů bylo zabráno 593, cihelen 545 a pil 473.¹⁵²

Jak velkostatek vypadal po zásahu pozemkové reformy, popisuje sám majitel Leopold Thun Hohenstein později ve svém krátkém životopise pouze okrajově.

„...durch die čsl. Bodenreform auf die Hälfte der Fläche reduziert/ wo ich die Bodenreform und Vermögensabgabe sowie eine Menge andere Errungenschaften unseres marxistischen Zeitalters mitmachte.“¹⁵³

Nejlépe je výčet majetku, který choltickým Thunům zbyl po pozemkové reformě vypsán v dotazníku, který sice není opatřen datací, ale zřejmě by se mohlo jednat o dotazník pořízený během druhé světové války pro potřeby Verband der deutschen Land- und Forstwirtschaft für Böhmen und Mähren. Jedná se sice o dotazník vyplněný až několik let po pozemkové reformě, obsahuje však ty nejdůležitější informace o Leopoldových majetkových poměrech v Čechách. Celková výměra pozemků činila 1630,3663 ha veškeré půdy. Z toho největší část o výměru 1168, 2316 ha tvořily lesy a pole o rozloze 323,7923 ha. Zbytek se dělil mezi pastviny, rybníky, louky a další.¹⁵⁴

Doklad o tom, že pozemková reforma choltické Thuny velice citelně poškodila a finančně oslabil, vykresluje opět popis z kroniky města Choltice, tentokrát z roku 1926.

¹⁴⁹ SOA Zámorsk, Velkostatek Choltice. Kart. 190, inv. č. 1133. Návrh na odstoupení jednotlivých parcel velkostatku Choltice z roku 1921.

¹⁵⁰ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249, s. 210-211. 1861- 1986.

¹⁵¹ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kart. č. 4. Potvrzení správy velkostatku Choltice z roku 1945.

¹⁵² KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938): Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000, s. 437. ISBN 80-7277-027-6.

¹⁵³ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330. Osobní fond Leopolda Thun-Hohenstein. Meine Vorstellung.

¹⁵⁴ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 114, inv. č. 1397. Fragebogen.

„Dr. Thun na tom nebyl finančně dobře. Náhrada za rozparcelovaný majetek nebyla mu vyplacena. Z ní uhrazena dávka z majetku, dlužné daně a jiné pohledávky a na všechno se ještě nedostalo. Proto žádal všechny obce, kde byl poplatníkem o snížení nedoplatků obecních daní a dávek. Všechny zamítly, jen Choltice vyhověly.“¹⁵⁵

Ruku v ruce s problémy týkající se pozemkové reformy šly starosti o další osud velkostatku. Naštěstí pro něj byl Leopold jako ekonom a hospodář daleko schopnější než jeho otec. Mnoho energie vynaložil na rozvoj lesního hospodářství a zemědělství, kde se pokoušel zavádět nové, zcela inovativní postupy. Od roku 1932 se zabýval prakticky i teoreticky nově vzrůstající vědou radiestézií, což znamená zjišťování záření různého původu pomocí kyvadla nebo proutku. Své poznatky z oblasti radiestézie využíval v oboru lidského lékařství a rovněž i v zemědělství. Takto například provedl na vinici v Bolzáně vyšetření půdy z příčiny jejího nízkého výnosu, přičemž dospěl ke zjištění, že ve zdejší půdě se vyskytuje mnoho anorganických látek jako např. chlor, fosfor a další. Díky tomu se mohl rozhodnout pro další postup, jak bude potřeba zdejší vinici vyživovat a doplňovat prvky, které půdě chybí.¹⁵⁶ Celkově Leopold také usiloval o reorganizaci správy velkostatku. Obnovil kamenolom a po technické stránce se snažil modernizovat cihelnu a pilu, obě patřící pod velkostatek.¹⁵⁷

Pozemková reforma jako celek znamenala v celé své šíři jeden z největších nucených zásahů do majetkových poměrů ve státě. Došlo k zániku absolutního monopolu dříve feudálního velkostatku na půdu a pozemkovou rentu. Hospodářská moc velkostatku byla po zásahu reformy značně omezena. Aristokracie se v mnoha případech místo pronájmu musela sama chopit hospodaření a tím byla zároveň nucena jej zintenzivnit.¹⁵⁸ Ačkoli republika zrušením šlechtických titulů a výsad redukovala možnosti aristokracie v politické a sociální sféře, až teprve pozemková reforma byla tou, která vliv šlechty omezila doopravdy.

7. 3. Otázka státní příslušnosti a vztah Leopolda k českým zemím

Psal se 18. leden roku 1919 a v Paříži, na zámku ve Versailles byla oficiálně zahájena mírová konference, která měla vést k novému uspořádání Evropy a k nastolení stabilnějšího hospodářského systému. Veškerá zdlouhavá jednání měla vyústit k vytvoření versailleského mírového systému, který by znovu vytvořil a podepřel válkou zničenou Evropu. Pro mladou

¹⁵⁵ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249, s. 217. 1861- 1986.

¹⁵⁶ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 112, inv. č. 1394. Koncept dopisu na československé vyslanectví v Římě od Leopolda Thun-Hohensteina z 31. 10.1936.

¹⁵⁷ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330. Osobní fond Leopolda Thun-Hohensteina. Meine Vorstellung.

¹⁵⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938): Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000, s. 470-478. ISBN 80-7277-027-6.

Československou republiku byl nejdůležitější komplex smluv sepsaných 10. září 1919 na zámku Saint-Germain-en-Laye.¹⁵⁹

Leopold Thun Hohenstein měl po vzniku Československa domovské právo v Innsbrucku, kde se svou rodinou pobýval, a tím pádem byl také řádným občanem nově vzniknuvší republiky Rakouské, potvrzené Saintgermainskou smlouvou. Vzhledem k tomu, že však spolu se svou rodinou přesídlil do Choltic, zvažoval stát se občanem Československé republiky. V archivu se nachází koncept dopisu už z 27. června 1919, ve kterém se vzdává státního občanství německého Rakouska.¹⁶⁰ O tom, že tento dopis byl skutečně odeslán, svědčí odpověď z července téhož roku, která ovšem žádost nevyřídila. Důvodem, proč se příslušné úřady touto záležitostí nezabývaly, bylo zmeškání termínu 30. června. Jak Leopoldovi bylo oznámeno, jeho dopis byl ale přijat nejdříve 4. července 1919. Proti tomuto dopisu se Leopold odvolal a po několika měsících byla žádost vyřízena.¹⁶¹ Otázku státní příslušnosti řešil i se svým přítelem, rovněž doktorem práv, Viktorem E. Feldnerem z Innsbrucku. Dopisem z 18. března 1920 Leopoldovi píše, že pokud by se rozhodl zažádat o československé státní občanství, musí počítat s tím, že ztratí občanství rakouské. Obě občanství by mohl nabýt pouze v tom případě, že by nejdříve získal československé a později si zažádal o občanství rakouské.¹⁶²

Jedním z důvodů, proč Leopold nakonec zažádal o československé státní občanství, byl zcela určitě úmysl usadit se v Cholticích s rodinnou natrvalo, neboť většina majetků choltických Thunů se rozkládala právě v Čechách a na něm jako na pokračovateli rodu ležela jejich správa. V choltickém velkostatku viděl Leopold veliký potenciál, do té doby nevyužívaný. Ten, jak se později ukázalo, dokázal velice dobře využít. Tím, že by se Leopold stal československým státním občanem a nabyl domovského práva v Cholticích, by zcela určitě dosáhl lepší komunikace a spolupráce s českými úřady. Nehledě na to, že české země měly v bývalé monarchii velmi dobré postavení, co se oblasti hospodářské týče, což po roce 1918 nezůstalo ze strany aristokratů bez povšimnutí.¹⁶³ I přes to se však mnoho příslušníků šlechty, kteří žili a měli majetky v Československu, přihlásilo k jiné státní příslušnosti. Žádosti podávali nejčastěji na základě rodinných vztahů, původu manželky, nebo také i jejich

¹⁵⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938): Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000, s. 113-123. ISBN 80-7277-027-6.

¹⁶⁰ Deutschösterreichische Staatsbürgerschaft

¹⁶¹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1329. Záležitosti, týkající se státního občanství Leopolda Thun-Hohensteina.

¹⁶² SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1329. Dopis advokáta Victora E. Feldnera pro Leopolda Thun-Hohensteina z 18. 3. 1920.

¹⁶³ STERNBERGOVÁ, Cecilia. *Cesta: Paměti české aristokratky*. Praha: Mladá fronta, 1996, s. 93-94. ISBN 80-204-0593-3.

v zahraničí nacházejícího se velkostatku. Velká část této šlechty zřejmě doufala, že díky tomu se jim vyhne připravovaná pozemková reforma.¹⁶⁴

O občanství Československé republiky si Leopold žádal v únoru 1921. V březnu mu Zemská politická správa v Praze oznámila, že se zřetelem k tomu, že jeho otec Jan Thun, velkostatkář v Cholticích byl v den, kdy vešla v platnost St. Germainská mírová smlouva 16. července 1920 československým státním občanem, stává se i Leopold na základě § 1 č. 3 ústavního zákona ze dne 9. 4. 1920 č. 236 sb. zák. a nař., československým státním občanem a na základě §14 téhož zákona i příslušníkem obce Choltice, která byla naposledy jeho domovskou obcí na československém území.¹⁶⁵

O tom, jestli se však Leopold sžil se svým rodištěm, už prameny úřední povahy mlčí. Ani choltická kronika není v tomto ohledu příliš sdílná. Poukazuje ale například na rok 1922, kdy byl v Cholticích založen Stavební fond, jehož členem mohl být každý, kdo zaplatil tzv. dobrovolný příspěvek. Z výdělku Stavebního fondu měly být financovány obecní veřejné stavby. Tomuto fondu Leopold daroval na potřeby výstavby 50 vozů písku a 3 vozy červené hlíny.¹⁶⁶ I z tohoto krátkého příspěvku v kronice lze alespoň částečně odhadovat, že mu osud obce Choltice nebyl zcela lhostejný.

Něco málo o vztahu k rodné zemi a jeho smýšlení o Čechách jako takových, mohou napovědět útržky jeho dopisů z konce třicátých let, kdy už byl v Československu s rodinou delší čas usazený natrvalo. Dopisem z 31. srpna 1939 si stěžoval vrchnímu zemskému radovi v Pardubicích na to, že mu byly v jeho nepřítomnosti vojenskou správou zabaveny tři nákladní a jeden osobní vůz. To prý velice ohrozilo práci v jeho kamenolomu. Leopold si však udělal představu o tom, kdo je za tuto způsobenou událost zodpovědný.

„Ich vermute, dass auch hier wieder Tschechen die Hand im Spiele hatten, da diese wissen, dass sie mein Schetterwerk das ein Saisenenbetrieb ist und gerade jetzt in mehreren Schichten arbeitet, auf das empfindlichste treffen und ich nur Pragawagen besitze.“¹⁶⁷

Leopold měl k automobilům a k motorismu obecně velice kladný vztah, a byl navíc i členem pardubického autoklubu.¹⁶⁸ Automobilový průmysl zaznamenal na počátku 20. století

¹⁶⁴ HOŘEJŠ, Miloš. Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích. In: HAZDRA, Zdeněk, Václav HOŘČÍČKA a Jan ŽUPANIČ. *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. 1. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 177. ISBN 978-80-87211.

¹⁶⁵ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1329. Osvědčení Zemské politické správy o českém občanství Dr. Leopolda Thun-Hohensteina z 24. 3. 1921.

¹⁶⁶ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249. s. 202-204. 1861- 1986.

¹⁶⁷ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 107, inv. č. 1367. Koncept dopisu vrchnímu zemskému radovi v Pardubicích od Leopolda Thun-Hohensteina z 31. 8. 1939.

¹⁶⁸ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart.113, inv. č. 1396. Automobilismus a členství v autoklubu, 1926-1941.

značný rozvoj a díky zavádění sériové výroby, přestávaly být vozy na silnici výjimkou. Automobily si dokonce začínaly získávat oblibu i u tak konzervativně založené vrstvy, jakou byla aristokracie. Svého tradičního způsobu zábavy, kterým byly hony, jízda na koni či tenis se však šlechta nevzdávala. Pouze rozšířila své možnosti, jak trávit volný čas o další, něco modernější zálibu a tou byla jízda automobilem.¹⁶⁹

Do pardubického autoklubu patřil Leopold už od jeho založení a byl zvolen jeho prvním prezidentem. Jako takový byl jedním z těch, kteří se zasadili o zlepšení sjízdnosti východočeských silnic a úpravy silnice na trase Přelouč Pardubice. Po roce 1940, v té době již byl čestným členem klubu, se však Leopoldovo působení v autoklubu přestalo líbit místním orgánům NSDAP. Na Leopolda byl zřejmě vyvíjen tlak, aby z klubu vystoupil. Na členství mu nejspíše velice záleželo, ale nepomáhaly ani argumenty, kterými se snažil v tomto směru dokázat svou bezúhonnost ve smyslu, že se naskytuje příležitost dostat se s Čechy do kontaktu a on by měl být pro komunikaci s českým obyvatelstvem vhodnou osobou, neboť jeho rodina žije v Čechách již dlouhou dobu.

„Seit 300 Jahren lebt meine Familie hier ohne zu vertschechen und Sie können mich daher ruhig mit Tschechen weiter verkehren lassen“¹⁷⁰

Ještě v témže dopise však Leopold píše o svém rozhodnutí z autoklubu vystoupit. O jeho působení v klubu se zmiňuje i choltická kronika, ovšem i v tomto se s archivními materiály rozchází. Kronikář zde totiž uvádí, že NSDAP Dr. Leopolda Thuna upozorňovala ještě v roce 1943, aby vystoupil z autoklubu, jehož byl předsedou. Ani však na tuto výzvu údajně nereagoval.¹⁷¹ Dopis, ve kterém však Leopold píše NSDAP, že hodlá odejít z autoklubu, je ale datován již rokem 1941. To, zda Leopold opravdu ze spolku vystoupil v tomto roce nelze s určitostí potvrdit. Rok 1941 jako rok jeho odchodu z klubu však podepírají materiály z archivu. Poslední záznamy dokumentující Leopoldovu činnost v něm totiž pochází právě z roku 1941. V tomto případě by ovšem zarážející bylo, že se kronikář, který uvádí rok 1943, spletl o celé dva roky.

7. 4. Sympatie k politickým stranám a příklon k nacionálnímu socialismu

První sčítání lidu v nově vzniklém Československu probíhalo k 15. 2. 1921 a bylo poprvé v českých zemích prováděno podle národního sebeurčení každého občana, resp. podle

¹⁶⁹ GLASSHEIM, Eagle. *Noble Nationalists: The transformation the Bohemian aristocracy*. 1. vyd. London: Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2005, s. 125. ISBN 0-674-01889-3.

¹⁷⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1333. Koncept dopisu na NSDAP od Leopolda Thun-Hohensteina z roku 1941.

¹⁷¹ SOKA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 284. s. 177. 1861- 1986.

jeho mateřské řeči.¹⁷² Prameny bohužel neuvádějí, k jaké národnosti se Leopold Thun-Hohenstein při tomto sčítání hlásil. Bezpečné informace o jeho národnosti pocházejí až z roku 1939, kdy se s celou svou rodinou přihlásil k národnosti německé.¹⁷³ Konkrétně je v dopise z července 1939 uvedena kromě Leopolda jeho manželka Irena roz. Hirnigel nar. 19. 11. 1904, dcera z prvního manželství Eleonor nar. 9. 1. 1916 a nezletilé děti Marie Kristina nar. 28. 11. 1933, syn Romedius 27. 12. 1934 a nejmladší Berchtold Adam nar. 19. 4. 1939. O tom, jak dalece se Leopold cítil být doopravdy Němcem, lze do jisté míry jen spekulovat. Choltická kronika vypráví, že na zámku se již nemluvilo česky jako za Leopoldova otce Jana, ale pouze německy. Naproti tomu je zde zmíněna i velice důležitá věc a to ta, že Leopold veřejně během okupace prohlašoval, že není Němec, ale Rakušan.¹⁷⁴ Jakkoli je tato informace v kronice velice stručná, její obsah má velikou hodnotu. Znamenalo by to, že se Leopold sice neztotožnil s Československem, ale naproti tomu ani ideály Velkoněmecké říše nebyly to pravé, co hledal. Mohl by se tak přece jen zařadit k množství šlechticů, na které negativně dolehl pád habsburské monarchie, s jejímž pádem ztratili své dosavadní jistoty a výlučné postavení ve společnosti. Ostatní prostudované prameny ale bohužel nic podobného neuvádějí.

Dr. Leopold Thun Hohenstein nebyl nikdy zcela apolitický a podle toho, k jakým stranám se přikláněl a se kterými sympatizoval, lze vypožorovat, jakým směrem byl orientován a jaké životní postoje zaujímal.

Jednou ze stran, které ho zaujaly svým programem, byla Národní strana lidová. Vznikla odtrhnutím se od Československé strany lidové v roce 1936, a jako taková byla položena na základech katolického vyznání. Strana ale byla předurčena k neúspěchu, neboť po volbách v roce 1938 kvůli malému počtu příznivců byla formálně rozpuštěna.¹⁷⁵ Leopoldovi, který o stranu projevil zájem, proto v lednu 1939 přišlo oznámení o zrušení strany, kterým mu zároveň bylo sděleno, že strana musela zastavit vydávání týdeníku „BOJ“ a jelikož není schopna pokrýt veškerá vydání, která jí za dobu vydávání týdeníku vznikla, oznámením zároveň předsednictvo strany vyjádřilo prosbu o finanční pomoc.¹⁷⁶

¹⁷² KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938): Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000, s. 84- 90. ISBN 80-7277-027-6.

¹⁷³ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1330. Koncept dopisu- přihlášení Leopolda Thun-Hohensteina a jeho rodiny k německé příslušnosti 5. 7. 1939.

¹⁷⁴ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 248, s. 518. „Od nejstarších dob“ do roku 1860.

¹⁷⁵ MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK. *Politické strany I. díl období 1861-1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-178-X.

¹⁷⁶ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Oznámení o zrušení Národní strany lidové. Leden 1939.

Nejzásadnější krok na politické úrovni, který Leopold učinil a který ovlivnil nejen jeho pozdější život, ale i životy celé jeho rodiny až do dnešních dob, byl vstup do NSDAP. Do organizace, jež se stala synonymem násilí a nacistické ideologie. Otázku, jaký byl Leopold jako člen strany, zda byl aktivní nebo naopak pasivní a do jaké míry se ztotožnil s jejím programem, mohou alespoň částečně zodpovědět níže uvedené informace.

Být členem NSDAP neznamenal pouze platit včas a řádně členské příspěvky. Členové museli dokazovat své sympatie působností v nejrůznějších spolcích i účastí na jimi pořádaných akcích. Příslušníkům německé šlechty byly velice podrobně kontrolovány veškeré kontakty a jejich příbuzenské vztahy. Obzvlášť se situace vyhrotila po 20. červenci 1944, kdy hrabě von Stauffenberg spáchal atentát na Adolfa Hitlera. Zástupci šlechty byli sledováni bez rozdílu národnosti a mnohdy nebyl brán ohled ani na jejich veřejně projevenou loajalitu k nacionálně socialistickému režimu. Nacistické orgány si vedly velice pečlivé záznamy o tom, kdo je pro ně nepohodlný, či na koho si mají dávat pozor. V potaz byly brány nejen informace pocházející z období První republiky (členství ve stranách, spolcích), ale i z konce 19. století. V seznamu, kde jsou uvedené rodiny, které byly z těchto důvodů sledovány, se nachází i jméno Leopold Graf Thun Hohenstein z Choltic.¹⁷⁷

Odpověď na otázku, proč se Leopold na tomto seznamu vyskytnul, už dnes s největší pravděpodobností přesně nezjistíme. Jedním z důvodů mohl být velice kladný vztah jeho předků k českým zemím. Jeho dědeček Theodor Thun byl pročesky orientovaným šlechticem. Jan Rudolf, otec Leopolda již k českým zemím tolik nepřilnul. Zažil navíc ve svém pozdějším věku ztrátu šlechtických titulů i pozemkovou reformu, ale přesto jako milovník umění byl členem mnoha českých spolků a sdružení. Dalším důvodem, který mohl u nacistů budit pochybnosti a který mohl být záminkou pro to, aby o něj projevovali hlubší zájem, byly Leopoldovy časté cesty do ciziny. Choltičtí Thunové měli část svého majetku v jižním Tyrolsku, kam musel Leopold často dojíždět, aby mohl kontrolovat správu pozemků. V neposlední řadě také navštěvoval cizinu i kvůli svému zvýšenému zájmu v oblasti zemědělství, kde se věnoval radiestezi. Podle dostupných materiálů však nic přímo nenasvědčuje tomu, že by se Leopold nějakým zásadním způsobem zasloužil o to, aby mohly vyvstat pochybnosti o jeho loajalitě.

O tom, že byl Leopold také členem či příznivcem mnoha organizací spojených s NSDAP vypovídají některé doklady z thunovského archivu. Jedním z těchto dokladů je

¹⁷⁷ HOŘEJŠ, Miloš. Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích. In: HAZDRA, Zdeněk, Václav HOŘČÍČKA a Jan ŽUPANIČ. *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. 1. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 190-196. ISBN 978-80-87211.

dopis od NSV v Přelouči, která fungovala pod zaštitou NSDAP. Dopisem NSV vyjadřuje díky za dar, který Leopold věnoval na propagační účely organizace.¹⁷⁸ Leopold Thun Hohenstein se členem NSV (celým názvem Nazionalsozialistische Volkswohlfahrt¹⁷⁹) dokonce i stal. O vstup do organizace zažádal v druhé polovině roku 1941¹⁸⁰. NSV, přidružená k NSDAP měla na starosti hlavně charitativní činnost, péči o mládež, poskytovala podporu nezaměstnaným atd.

Další organizací, která existovala pod hlavičkou NSDAP a jejímž členem se Leopold stal, byla NS Altherrenbund der deutschen Studenten.¹⁸¹ Jednalo se o sdružení bývalých příslušníků spolku německých studentů, kteří chtěli i nadále udržovat své dřívější kontakty z období studia a do jisté míry svůj bývalý studentský spolek, jehož byli v období studia členy i podporovali. Současně byli se svým dřívějším spolkem v kontaktu, o čemž svědčí i pozvání z roku 1940, kterým je Leopold zván vedením NSD Studentenbund do Innsbrucku na večer zahajující nový semestr.¹⁸² V oblasti vzdělávání Leopold vyjádřil v roce 1942 svou podporu i německé škole, jenž měla být otevřena v Pardubicích a ve které „...*Lehringe deutscher Nationalität ihre fachliche Berufsausbildungerhalte erhalten sollen.*“¹⁸³ Leopold vyslyšel prosbu o finanční pomoc, kterou škola žádala, a zaslal částku ve výši 1000 korun.¹⁸⁴

Kromě působení ve spolcích Leopold také odebíral Parole der Woche,¹⁸⁵ což byla propagandistická tiskovina NSDAP, která poukazovala na politické události, nebo dění na frontě, a to vše v souladu s německou nacistickou ideologií. Parole der Woche měl sloužit jako jeden z mnoha nástrojů k ovlivňování veřejného mínění. V osobním fondu Leopolda Thun Hohensteina lze též nalézt i koncepty dopisů adresovaných redakci německého deníku Neue Tag, vydávaného v Praze. Koncepty se však nezabývají žádnými stranickými

¹⁷⁸ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1333. Dopis od Ortsgruppe pro Leopolda Thun-Hohensteina NSV z února roku 1941.

¹⁷⁹ Nacionálněsocialistická péče o blaho lidu

¹⁸⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1333. Předběžná legitimace organizace NSV pro Leopolda Thun-Hohensteina z roku 1941.

¹⁸¹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1333. Dopis od Reichstudenführera NS Altherrenbund der deutschen Studenten pro Leopolda Thun-Hohensteina.

¹⁸² SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Pozvánka od NS Studentenbund na Semester-Eröffnungabend z 13. 4. 1940.

¹⁸³ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Dopis ze školy v Pardubicích, obsahující žádost o finanční pomoc od Leopolda Thun-Hohensteina z roku 1942.

¹⁸⁴ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Odpověď Leopolda Thun-Hohensteina na poskytnutí finanční podpory škole v Pardubicích z roku 1942.

¹⁸⁵ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1333. Oznámení o zaslání Parole der Woche Leopoldu Thun-Hohensteinovi ze 17. 11. 1941.

záležitostmi. Leopold v nich zaměřuje na téma jemu velice blízké, a to zejména zemědělské produkci a okrajově i radiestézii.¹⁸⁶

Už výše uvedené skutečnosti nasvědčují tomu, že Leopold nebyl jako člen strany nečinný. Snažil se dát o sobě co nejvíce vědět hlavně vysokým představitelům NSDAP z Přelouče a Pardubic. A to nejen oficiální cestou, ale volil také způsoby soukromých neformálních setkání. V červenci roku 1941 přijal s potěšením jeho pozvání na návštěvu Ortsgruppenleiter- místní skupinový vedoucí z Přelouče.¹⁸⁷ Rovněž v témže roce v prosinci zaslal Leopold pozvání do Königgrätzu Egonu Richterovi, což byl krajský vedoucí NSDAP.¹⁸⁸ Jednalo se o pozvánku na hon, který Leopold pořádal, konající se 21. prosince 1941. Egon Richter se z této události omluvil. Důvodem jeho nepřítomnosti byly služební povinnosti. Na konci dopisu popřál Leopoldovi a jeho choti k příjemnému prožití vánočních svátků a k Novému roku. V thunovském archivu lze navíc objevit ještě několik pozvánek na akce pořádané pod záštitou NSDAP, které jsou adresovány Leopoldovi. Jedná se například o pozvánku do Grand hotelu v Pardubicích na akci s názvem „*Die Front spricht zur Heimat!*“, nebo pozvání na besedu s krajským vedoucím NSDAP z Jeseníku¹⁸⁹

Jak tedy z výše uvedeného textu vyplývá, Leopold se stranickým činnostem rozhodně nevyhýbal, a dokonce je spíše vyhledával. Bez zajímavosti však není ani to, že většina těchto jeho aktivit je vsazena až mezi léta 1939- 1944. Pokud by ale své členství ve straně chápal pouze jako způsob ochrany před sílícím totalitním režimem, zřejmě by nezašel až do takových krajností, kdy v roce 1940 zaslal dopis adresovaný přímo do rukou A. Hitlera, v němž vysvětluje fungování a výhody radiestezie a nabízí z této oblasti své nabyté zkušenosti. K závěru dopisu udává, že radiestezie by se dala využít i k vojenským účelům.¹⁹⁰ V podobném duchu zní i koncept dopisu, který měl být adresován Mussolinimu,¹⁹¹ o jehož pozornost stál Leopold už delší dobu, jak napovídá dopis zasláný na české velvyslanectví v Itálii už v roce 1936, kterým se snažil lobovat ve prospěch radiestezie.

„Proto bych navrhoval a prosil, aby slavné vyslanectví laskavě zainterresovalo vlivnou italskou osobnost, která by se věci ujala a u nejvyšších činitelů vymohla určitou

¹⁸⁶ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart.130, inv. č. 2076. Koncepty dopisů do redakce Neue Tag z roku 1940-1942.

¹⁸⁷ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1333. Dopis od Orstgruppenleiterra z Přelouče pro Leopolda Thun-Hohensteina z 15. 7. 1941.

¹⁸⁸ Kreisleiter der NSDAP

¹⁸⁹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1333. Oficiální pozvánky na akce pořádané NSDAP z roku 1941- 1942.

¹⁹⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 130, inv. č. 2051. Koncept dopisu A. Hitlerovi od Leopolda Thun-Hohensteina 14. 2. 1940.

¹⁹¹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 130, inv.č. 2075. Koncept dopisu Mussolinimu od Leopolda Thun-Hohensteina.

*protekcí nad mou činností na italské půdě. Snad by bylo možné vzbudit zájem Duceho samotného.*¹⁹²

Život v protektorátu nebyl pro většinu jeho občanů nijak jednoduchý, zvláště pro židovské obyvatelstvo. Norimberské zákony cíleně směřující proti Židům, přijaté v Německu již 15. září 1935, byly podstatnou měrou aplikovány i v oblastech protektorátu. První norimberský zákon od sebe odlišoval říšské občanství a státní příslušnost, neboť říšské občanství mohl získat pouze ten, kdo měl „německou či spřízněnou krev“. Zákon druhý „o ochraně krve“ zakazoval mimo jiné sňatky mezi Židy a Němci. Po vzniku protektorátu nastala první fáze, která měla být předzvěstí k pozdější celkové likvidaci Židů, bylo přikročeno k tzv. arizaci, která sloužila jako konfiskační opatření, směřující k zabránění židovského majetku. Od září 1939 byly proti Židům namířeny i další kroky, které se je snažili oddělit od společnosti. Byly jim zakázány přístupy do hotelů, hostinců, biografů i divadel. Kromě toho měli zákaz vstupu i do některých parků, ulic a nábřehů. Dále měli zákaz vycházet z bydlíště po dvacáté hodině, lovit ryby, vlastnit telefon. V tramvaji mohli jezdit pouze v zadním voze, později jim byla jízda tímto dopravním prostředkem zcela zakázána. Existovaly ale další a další opatření, které židovské obyvatelstvo omezovaly v jejich soukromém i společenském životě.¹⁹³

Co se týče osobnosti Dr. Leopolda Thun Hohensteina, zbývá ještě posoudit, do jaké míry, a zda vůbec se jeho slabost pro nacionální socialismus pojila s antisemitismem. Ale i v tomto případě prameny mluví poměrně jasně.

V dopise z roku 1939 v souvislosti se znovuzavedením šlechtických titulů se zmiňuje o tom, že zákon o zrušení šlechtických titulů měl v očích lidu aristokracii snížit na úroveň demokracie. Tu si Židé vymysleli podle jeho slov proto, aby se mohli dostat k veslu. Dalším dopisem přislíbil svému známému, že poté, co budou Židé vystěhováni z Čáslavi, se ve městě pro něj určitě najde volný byt, který potřebuje.¹⁹⁴ Rovněž dopisem si stěžuje v Pardubicích na obec Stojice. Hned na začátku uvádí, že místní myslivecká obec prý pronajímala pozemky

¹⁹² SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 112, inv. č. 1394. Koncept dopisu na československé vyslanectví v Římě od Leopolda Thun-Hohensteina z 31. 10.1936.

¹⁹³ BENEŠ, Zdeněk a Václav KURAL. *Rozumět dějinám: Vývoj česko- německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. vyd. Praha: Galery s.r.o., 2002, s. 116-117. ISBN 80-86010-60-0.

¹⁹⁴ SKŘIVÁNEK, Milan. *Inventář: Rodinný archiv Thunů Choltice*. Zámorsk: Státní oblastní archiv Zámorsk, 1970 s. 16. Využití inventáře nebývá standardním postupem. V tomto případě se však nepodařilo dohledat potřebné informace pomocí pramenů. Jelikož není možné opřít se ani o literaturu, bylo jeho použití v tomto případě nezbytné.

židům z Heřmanova Městce. Zřejmě hlavním důvodem této poznámky byl fakt, že o ten samý pronájem měl zájem i místní statkář Stach, Leopoldův dobrý přítel.¹⁹⁵

7. 5. Irena Thun-Hohenstein její politické smýšlení

Irena Hirnigel pocházela stejně jako Leopoldova první manželka Pia Waitz z Itálie. Po absolvování střední školy v Bolzanu, kde studovala mezi léty 1919- 1923, získala kvalifikaci k tomu, aby mohla být učitelkou. Do své svatby s Leopoldem Thun-Hohensteinem v roce 1932 vyučovala pouze na soukromých školách v Bolzanu a Meranu. Leopold to v roce 1940 vysvětloval slovy.

„... ,allerdings nicht an öffentlichen Schulen, weil dieselb von den italienischen Regierung aufgelassen und die deutschen Lehrpersonen grössten Teiles entlassen wurden.“¹⁹⁶

Po svatbě se Irena přestěhovala za manželem do Choltic. Dále už nemusela učit, její povolání bylo nově charakterizováno jako domácí paní.¹⁹⁷ Po té, co se Ireně narodily děti, se začala prosazovat ve společnosti. Stala se členkou české organizace „Matka a dítě“ se sídlem v Přelouči a později se ujala funkce předsedkyně tohoto spolku.¹⁹⁸ V roce 1941 však složila funkci a současně ze spolku vystoupila. Přesný důvod neudávala, pouze v dopise naznačila, že jí okolnosti nedovolují dále účinkovat na poli působnosti organizace.¹⁹⁹

Důvodem pro odchod z českého spolku by však mohl být Irenina náklonnost k nacionálnímu socialismu a působení v dalším ženském hnutí NS Frauenschaft spadající pod NSDAP, kde později vystupovala jako místní vedoucí- Ortfrauschaftleiterin.²⁰⁰

O tom, že Irena propadla nacistické ideologii v plné míře, svědčí nedatovaný koncept dopisu, nadepsaný slovy „*Werte Kammeradinnen*“, adresovaný zřejmě členkám spolku NS Frauenschaft.²⁰¹ Jedná se o emotivní dopis z válečného období s povzbuzujícím obsahem, kde jsou velice často zmiňovány především odkazy na vůdcova slova, pomoc vlasti a rodině.

¹⁹⁵ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1333. Nedatovaný koncept dopisu na Orstgruppenleitung od Leopolda Thun-Hohensteina.

¹⁹⁶ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Dopis na úřad vrchního zemského rady od Leopolda Thun-Hohensteina z roku 1940.

¹⁹⁷ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Domovský list Ireny a Leopolda Thun-Hohensteina.

¹⁹⁸ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 133, inv. č. 2168. Činnost ve spolku „Matka a dítě“ z roku 1940.

¹⁹⁹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 133, inv. č. 2168. Koncept dopisu organizaci „Matka a dítě“ od Ireny Thun-Hohenstein z 16. 11. 1941.

²⁰⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 133, inv. č. 2165. Dopis pro Irenu Thun-Hohenstein z NS Frauenschaft v Königgrätz z 23. 1. 1943.

²⁰¹ Soudě pouze dle celkového charakteru konceptu a počátečního oslovení „Kammeradin“, kterým začínají všechny dopisy adresované Ireně tímto spolkem.

*„Denn unser Führer baut auf uns Frauen genau so, wie er auf seine Soldaten an der Front baut. Wir Frauen müssen in diesem Kampfe gegen den tödlichsten Feind genau so Tapfer, körperlich, wie geistig kämpfen, um durch unsere innere Stärke an dem gemeinsamen Aufbau mitzuwirken.“*²⁰²

Není pochyb, že Irena brala svou roli „německé matky“ vážně a byla uvědomělou členkou strany. Nebála se dokonce zajít až od takových krajností, jakým bylo udání, které zaslala v lednu 1944 na krajské vedení- Kreisleitung do Königgrätzu. Jednalo se o čistě osobní spor mezi Irenou Thunovou a jistou paní Pehnlovou z Choltic, která byla stejně jako hraběnka Němka. Irena si v dopise stěžovala na dlouhodobé neshody, které s paní Pehnlovou měla. Paní Pehnlová jí prý často veřejně urážela, pobuřovala proti hraběnce a jejímu choti české i německé zaměstnance velkostatku, čímž narušovala pracovní morálku a klid. Co ale bylo podnětem k tomu, aby Irena tento dopis napsala, byla příhoda, která se jí s paní Pehnlovou stala. Jednoho dne na procházce potkala p. Pehnlovou, která jí pozdravila se slovy „*Heil Hitler*“. Hraběnka však na pozdrav neodpověděla, což dotyčnou zřejmě urazilo, a proto zvolala. „*Küss die Hand ist wohl besser als Heil Hitlern!*“ Irena v dopise píše, že jako Němky, pedagožky a Ortfrauschaftleiterin se jí tato slova velice dotkla. Tuto pohanu jako nacionálně smýšlející Němka nemůže připustit, a z toho důvodu zažádala o prošetření a zapsání do protokolu.²⁰³

Zda Leopoldovy a Ireniny děti navštěvovaly organizace, které by byly nějakým způsobem spjaty s NSDAP, nebylo možné dohledat. V archivu se však nalézají alespoň informace, i když pouze kusé, o jejich školní docházce. Choltická kronika se v tomto směru zmiňuje pouze o nejstarší dceři Eleonore, kterou Leopold posílal do české choltické školy.²⁰⁴ Choltickou měšťanskou školu však s největší pravděpodobností navštěvovaly ještě další dvě starší Leopoldovy děti Marie Kristina a nejstarší syn Romedius. K 1. září 1940 ale Leopold požádal ředitelství choltické školy o jejich odhlášení. Důvodem byl přestup do německé školy v Chrudimi, což je nutné vnímat jako jeden z důsledků přihlášení se k německé národnosti.²⁰⁵ Ještě v tomtéž roce Leopold zažádal o povolení domácí výuky pro děti své a tři další (zřejmě děti jejich přátel). Tuto výuku měla vést Irena Thun, která měla pedagogické vzdělání a

²⁰² SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 133 inv. č. 2165. Nedatovaný koncept dopisu Ireny Thun-Hohenstein.

²⁰³ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 133, inv. č. 2165. Koncept dopisu Ireny Thun na Kreisleitung Königgrätz z 25. 1. 1944.

²⁰⁴ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 248. s. 518. „Od nejstarších dob“ do roku 1860.

²⁰⁵ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101 inv. č. 1330. Koncept dopisu na ředitelství školy v Cholticích od Leopolda Thun-Hohensteina z roku 1940.

patřičnou praxi.²⁰⁶ Dále dopisem ze dne 28. července 1941 sděluje biskupské konzistoři v Hradci Králové, že od nového školního roku bude jeho žena vyučovat pouze jejich vlastní děti. V této souvislosti také zdůrazňuje, že bude-li potřeba, aby děti vykonávaly ke konci roku zkoušky z náboženského vyučování, bude nutné, aby přezkoušení zajistil katolický kaplan německé národnosti v Kolíně.²⁰⁷

V roce 1940 již bylo nejstarší Leopoldově dceři Eleonor (z prvního manželství s Piou Waitz) dvacet čtyři let. Měla vážnou známost s o tři roky starším Oberleitnantem Schutzpolizei Robertem Schmidtem narozeným v Bonnu, s nímž také nakonec v červnu 1941 uzavřela v Pardubicích sňatek.²⁰⁸ V kronice městečka Choltic je pouze zmíněno, že svatbu si prosadila hlavně její nevlastní matka Irena, která stávala plně na straně Němců.²⁰⁹ Z rodných Choltic se Eleonor odstěhovala v červenci téhož roku spolu se svým mužem do Berlína.²¹⁰

7. 6. Blížící se konec války

Rok 1944 sebou přinesl naději na ukončení druhé světové války, Evropa však ještě největší bitvy měla před sebou. 6. červen 1944 se nesl ve znamení největší obojživelné operace Overlord. Díky tomuto zásahu mohla být ke konci července prolomena německá fronta a spojenecká vojska mohla obsadit do první poloviny září téměř celé území Belgie a Francie. Velkou ranou pro spojenecká vojska byla naopak bitva v Ardenách, kde Němci podnikli protiofenzívu, která sice pro spojence neznamenal drtivou porážku, ale i přesto pocítili velké ztráty. Od roku 1944 byla do bojů aktivně zapojena také Čs. samostatná obrněná brigáda, která měla působit v oblasti u přístavu Dunkerque. Angloamerická strana v boji přitvrdila a zesílila strategickou bombardovací ofenzívu, která se stále více soustřeďovala na civilní cíle.

Rok 1944 nebyl příliš šťastným ani pro Leopolda Thun Hohensteina. Podíl na tom měly zdravotní potíže, které u něj přetrvávaly už delší dobu. Hlavně kvůli zažívacím problémům, jež se s přibývajícím věkem stupňovaly, byl nucen navštěvovat lázně, které by

²⁰⁶ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Koncept dopisu do úřadu vrchního zemského rady (Oberlandrat) od Leopolda Thun-Hohensteina z roku 1940.

²⁰⁷ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Koncept dopisu na biskupskou konzistoř v Hradci Králové z 28. 7. 1941.

²⁰⁸ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101 inv. č. 1333. Svatební oznámení Eleonore Thun-Hohenstein a Roberta Schmidta z roku 1941.

²⁰⁹ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249. s. 202-204. 1861- 1986.

²¹⁰ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101 inv. č. 1332. Oznámení obecního úřadu v Pardubicích o změně bydliště Eleonore Schmidt z roku 1941.

jeho stav zlepšily.²¹¹ O tom, že jeho zdravotní organismus nebyl v pořádku už delší dobu, svědčí lékařská zpráva ze 7. září 1943, ve které potvrzuje primář chirurgie v pardubické nemocnici, že Dr. Leopold Thun Hohenstein musel být od 7. května do 17. srpna 1943 hospitalizován na jeho oddělení. Příčinou jeho problémů byl vřed na dvanácterníku, důsledkem čehož navíc trpěl vnitřním krvácením.²¹² Kvůli pooperačním komplikacím však musel být ještě do konce roku operován znovu. Velká zátěž organismu a velmi špatný celkový zdravotní stav zapříčinili, že Leopold Thun-Hohenstein, který byl posledním aristokratem vlastníci choltický velkostatek, 29. září 1944 v Praze zemřel. Rodina jej uložila do rodové hrobky v Cholticích u místního hřbitova.²¹³

Do zámku se podle kroniky nastěhovalo po smrti Leopolda německé vojsko a vojenská auta stávala i v oboře. Hraběnka- vdova Irena Thun Hohenstein, která měla k Němcům velice kladný vztah, se údajně chovala k vojákům velice přátelsky.²¹⁴

7. 7. Rok 1945 a konec války

V Cholticích bylo v březnu 1945 slyšet výstřely dělostřelectva a v Pardubicích začali Němci stavět zátarasy. Konec války byl už pomalu v dohlednu.²¹⁵

S blížící vidinou vítězství se v londýnském exilovém prostředí stále častěji řešil problém, jakým způsobem se bude řešit postup vůči německé menšině po válce. Předěl ve formulaci československých požadavků na realizaci odsunu Němců nastal přijetím memoranda už 23. listopadu 1944. Dokument zevrubně odůvodňoval, proč je potřeba vysídlit po válce z ČSR většinu českého obyvatelstva. Zároveň se v něm udávalo, že ČSR by mělo opustit na dvě třetiny Němců, přičemž se vycházelo z počtu 3 200 000 osob. Předpokládalo se, že zhruba 250 000 osob z tohoto celkového údaje budou tvořit válečné ztráty a přibližně 500 000 osob (Němci z Říše, Němci z východních území, aktivní nacisté a henleinovci) uprchne ze státního území ještě před koncem války, organizovaně odsunuto mělo být zhruba 1 600 000 Němců.²¹⁶

²¹¹ SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101, inv. č. 1332. Zpráva z lázní Altheide pro Leopolda Thun-Hohensteina z 1. 12. 1941.

²¹² SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 101 inv. č. 1329. Lékařská zpráva z nemocnice v Pardubicích o hospitalizaci Leopolda Thun-Hohensteina ze 7. 9. 1943.

²¹³ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249. s. 284. 1861- 1986.

²¹⁴ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249. s. 284. 1861- 1986.

²¹⁵ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249. s. 284. 1861- 1986.

²¹⁶ KOCIAN, Jiří. České politické strany a řešení německé otázky v Československu v roce 1945. In: FAJMON, Hynek a Kateřina HLOUŠKOVÁ. *Konec soužití Čechů a Němců v Československu: Sborník k 60. výročí ukončení II. světové války*. 1. vyd. Brno: CDK, 2005, s. 32-46. ISBN 80-7325-065-9.

Mezi ty, kteří ČSR opustili už před koncem války, můžeme počítat i hraběnku Irenu Thun Hohenstein, která se v Cholticích již zřejmě necítila bezpečně. Jak píše choltický kronikář.

„S transportem vojáků z Kutné Hory odjela 27. dubna i hraběnka s dětmi. Vezla sebou několik velkých beden, když jiné odeslala z Choltic již dříve.“²¹⁷

Němečtí vojáci byli stále ubytováni v choltickém zámku, cukrovaru a ve škole. Počátkem května ale Choltice opustili i oni. Než odjeli, zapalovali v autech u obory a cukrovaru veškeré materiály, které si nemohli vzít sebou. Hned po odjezdu německých vojsk místní revoluční národní výbor zámek zapečetil a nechal jej hlídat dobrovolníky. Poté, co do města přijela Rudá armáda, byl zámek 11. května 1945 odpečetěn sovětským podplukovníkem Zorinem a jeho vojáci se do něj nastěhovali. Choltice opustili až 9. června, ale před tím ještě stihli rozdat či směnit část zámeckého vybavení, které si sebou neodvezla hraběnka Thunová.

Velice brzy po skončení války přišly na řadu otázky, jakým způsobem se bude nakládat s majetkem osob německé a maďarské národnosti. Tuto vzniklou poválečnou situaci mělo řešit několik dekretů, vydaných prezidentem republiky roku 1945, zabývající se především majetkoprávními záležitostmi.²¹⁸ O tom, že o majetky bývalého hraběte Dr. Leopolda Thun Hohensteina byl nebývalý zájem, svědčí zápisy z řádných schůzí městského Národního výboru, které se pořádaly už od června 1945.²¹⁹ Zpočátku většinu thunovských pozemků obhospodařovala Národní správa. Konkrétně o přidělení zámku si zažádal místní národní výbor (zájem měl původně také i okresní národní výbor, který chtěl v zámku nechat zřídit okresní chudobinec), zbylý zkonfiskovaný majetek byl rozdělen mezi další oprávněné uchazeče. Zámeckou rodinnou hrobku Thunů se město rozhodlo nechat zasypat.²²⁰

²¹⁷ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249. s. 288. 1861- 1986.

²¹⁸ Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů z 19. 5. 1945; dále Dekret prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa z 21. června 1945; a Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy z 25. 10. 1945.

²¹⁹ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kart. č. 4. Zápisy z řádných schůzí MNV Choltice z roku 1945.

²²⁰ SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 249. s. 284. 1861- 1986.

8. Závěr

Bakalářská práce s názvem „Šlechta v českých zemích v letech 1918-1945“ s podtitulem „Osudy a postoje choltických Thun-Hohensteinů po roce 1918 a jejich vazby k nacionálnímu socialismu“ se zaměřila na dosud ne zcela prozkoumanou historii rodu Thun-Hohensteinů z Choltic, vztahující se k létům 1918-1945.

Začátek práce je věnován osobě Jana Rudolfa Thun-Hohensteina (*1857 †1921), který zde zastupuje starší generaci aristokracie, jež byla i na počátku 20. století stále velice silným poutem pojena k habsburské monarchii. Jan Rudolf však nebyl typickou ukázkou šlechtice, který by vyznával způsob života tehdejších aristokratů. Daleko častěji věnoval pozornost svým zálibám a koníčkům, než správě rodinného majetku. K osobnosti Jana Rudolfa není dostatek dostupných archivních pramenů, a protože nebyl ani politicky nijak zvlášť činný, lze jeho vztah k císaři a monarchii na základě malého množství materiálů jen stěží objektivně posoudit. Jak ale díky některým pramenům můžeme vyzorovat, přeci jen Jan Rudolf k habsburskému domu určitou vazbu pociťoval, což dokazují především informace podané prostřednictvím jeho syna Leopolda. Jako snad každého šlechtice se jej ale musela citelně dotknout ztráta šlechtických titulů, kterou zažil téměř na sklonku svého života, a jež šla ruku v ruce se vznikem Československé republiky a později také s probíhajícím začátkem pozemkové reformy. Jediný přímý doklad toho, že Jan Rudolf nesouhlasil se zrušením šlechtických titulů lze však dohledat pouze v kronice města Choltic. Na rozdíl od většiny jiných aristokratů Jan Rudolf Thun-Hohenstein pozemkovou reformu nepociťoval jako rodinnou tragédii. Vnímal ji spíše jako vhodnou příležitost k odprodeji části majetku, čímž by si zajistil potřebné finanční prostředky, které by mohl vynaložit na své soukromé účely. Během let ale neškodnou „bohémskou“ povahu Jana Rudolfa vystřídala duševní nemoc spojená se zálibou v alkoholu. Je tedy nutné podotknout, že všechny jeho soudy vynesené v souvislosti s pozemkovou reformou musely být nutně těmito faktory ovlivněny.

Leopold Thun-Hohenstein byl dalším příslušníkem choltických Thunů, který zažil „odšlechtění“ i pozemkovou reformu. Leopold se však od svého otce Jana Rudolfa výrazně odlišoval. Vyznačoval se diplomatickým chováním a smyslem pro povinnost vůči rodinnému majetku. I on je však dalším atypickým příkladem šlechtice své doby. Jeho postoj vůči aristokratickému stylu života se určitě nedá označit jako kladný. Pokřivený pohled na tehdejší elitní vrstvu společnosti, které byl sám členem, mohlo do jisté míry ovlivnit chování Jana Rudolfa, který se nestal příkladem otce, hodným k následování. Období, během něhož se Leopold odcizoval šlechtické společnosti, probíhalo s největší pravděpodobností v době jeho

studií v Innsbrucku, kde se také v neposlední řadě seznámil se svou budoucí manželkou Piou Waitz, která nepocházela z aristokratických kruhů.

Naštěstí pro choltický velkostatek se Leopold ujal jeho vedení již na počátku pozemkové reformy. Aby mohla práce vykreslit reálnější obraz, za jakých okolností pozemková reforma v Cholticích probíhala, strohou základnu archivních pramenů doplňují na mnoha místech poznámky z choltické kroniky.

Ačkoli se Leopold stal členem Svazu československých velkostatkářů a také Verband der deutschen Grossgrundbesitzer, které byly známy tím, že bojovaly za práva velkostatkářů, dokumenty o jeho aktivním působení v těchto svazech mlčí. Veškeré dostupné prameny, které by mohly podat informace o bližším vztahu Leopolda k těmto organizacím, se omezují na korespondenci čistě informativního charakteru, popř. členské oběžníky. Z toho usuzuji, že se Leopold nesnažil radikálním způsobem pod záštitou těchto svazů vystoupit proti pozemkové reformě, ale svůj majetek hodlal bránit hlavně soudní cestou, což lze vyčíst z velkého množství dopisů mezi Leopoldem a okresním soudem v Přelouči, popř. právníky, kteří zastupovali žadatele o pozemky. Finanční problémy, které se sebou pozemková reforma vlastníkům velkostatku přinesla, se Leopold rozhodl řešit tím, že se zaměřil na zefektivnění průmyslové i zemědělské výroby, která byla již od dob jeho předchůdců zastaralá.

Dalším cílem, který si tato bakalářská práce vytyčila, bylo prozkoumat osobnost Leopolda Thun-Hohensteina, s přihlédnutím na jeho projevené sympatie k pravicovému politickému proudu ve 30. letech. Nelze pochybovat o tom, že se Leopold Thun-Hohenstein stal členem NSDAP. Otázkou však zůstává, jaká byla jeho motivace pro vstup do strany.

Obecně by mohl být vztah německé šlechty k nově vzniklému Československému státu hodnocen jako negativní. Když se po rozpadu monarchie ocitly jejich domovy na území zcela nového státu, který neměl žádné vazby k zaniklé císařské koruně, ztratili jistotu a pevnou půdu pod nohama. Do jisté míry je tedy pochopitelné, že mnozí z nich spatřovali v nacistické ideologii prostředek, který by jim mohl vrátit zpět „staré časy“, v nichž patřili mezi společenskou elitu země. Velkoněmeckou říši pak někteří představitelé šlechty vítali jako možnou alternativu Habsburské monarchie. Podle pramenů ale Leopold Thun-Hohenstein nebyl stoupencem monarchismu, tudíž snad nehledal náhradu za Habsburskou monarchii. Ale stejně tak, jako Leopold nebyl monarchistou, necítil se být ani Čechem. A to i přesto, že se v Cholticích narodil a strávil zde část dětství. Naskýtá se zde myšlenka, že se Leopold shlédl v ideálech Německé říše hlavně proto, že mu nabízela ekonomickou a sociální stabilitu, jež se vznikem Československa ztratil. Tomu by napovídaly i další materiály, které jsem měla možnost prostudovat. V žádných z nich Leopold nevystupuje jako přesvědčený

nacista. S přihlédnutím k jeho osobním vlastnostem, které jsem při psaní práce poznala, se přikláním k názoru, že Leopoldovo členství v NSDAP, jakož i v organizacích pod ní zastřešených, bylo výrazem jeho souhlasu s myšlenkami nacionálního socialismu, ale stejně tak jeho stranicví mohlo být prostředkem, který se Leopold snažil využít k získání vlastního prospěchu. Vždyť pokud by se nestal přívržencem strany, určitě by hrozilo, že na jeho majetek bude uvalena nucená správa. Nehledě na to, že by měl přinejmenším problémy uskutečňovat své cesty do Jižní Itálie, kde měli choltičtí Thunové majetky a ohroženy by byly i jeho zahraniční cesty, které podnikal ve spojitosti se studiem radiestézie. Na druhou stranu však k sobě do Choltic zval vysoké nacistické funkcionáře strany, což může být ale opět vnímáno jako vidina vlastního užitku.

V neposlední řadě musela na Leopolda působit do jisté míry i jeho druhá žena Irena roz. Hirnigel, která na rozdíl od něj byla velice činná, a to především v ženské frakci NSDAP, kde vystupovala jako Ortfrauschaftleiterin. Podle jejích dopisů, které jsem měla možnost prostudovat, byla Irena oddanou přívrženkyní nacistického režimu, je tedy dost dobře možné, že v tomto směru ovlivňovala i Leopolda. V podobném duchu totiž vyznívají i části choltické kroniky, které se hraběcímu páru věnují. Leopold je zde vykreslován jako „neněmec“, zatímco u Ireny je zdůrazňována hned na několika místech její náklonnost k Velkoněmecké říši.

Bakalářská práce se snažila poskytnout informace, které by mohly přispět k bližšímu dosavadnímu poznání šlechty, žijící po roce 1918 na českém území, jež se zároveň ocitla pod vlivem radikálního pravicového politického proudu. Závěrem bych chtěla dodat, že pramenná základna choltických Thun-Hohensteinů nebyla ani zdaleka vyčerpána a nabízí nepřehledné množství materiálů, které si zaslouží, aby byly prostudovány a případně i zveřejněny.

9. Resume

Bachelor's thesis titled "Aristocrats in Bohemian region in period of 1918-1945" and with subtitle "Destinies and attitudes of the Thun- Hohenstein family of Choltice after a year 1918 and their ties to National Socialism" is focused on unresearched history of the family of Thun-Hohehstein of Choltice in period of 1918-1945.

The beginning of the work is dedicated to Jan Rudolf Thun- Hohenstein (* 1857 †1921), that should represent older generation of aristocracy, which was in the beginning of 20th century very close to The Habsburg monarchy. Jan Rudolf was not a typical example of aristocrat, who would profess the way of life of aristocrats of that time. He was paying more attention to his hobbies rather than to family property and it's governing. That is why there is only few information about that period which are connected with him. Even as a politician Jan Rudolf was not particularly active. Based on the information given it is difficult to judge objectively what kind of relationship he had towards the emperor and the monarchy. But thanks to several sources we can prove that Jan Rudolf felt some ties towards the Habsburg dynasty that is proven by information given by his son Leopold. As every aristocrat he was appreciably touched by loss of titles, which he experienced in the autumn of his life and which was followed by establishment of Czechoslovakia and later by beginnings of land reform.

The only direct evidence of Jan Rudolf's disagreement with dissolution of titles can be found in chronicles of Choltice city. Unlike for majority of other aristocrats, for Jan Rudolf Thun- Hohenstein the land reform was not a family tragedy. He took it as a good opportunity to sell part of property to provide finances for his personal purposes. As years passed his harmless "arty" nature was replaced by insanity and alcohol addiction. So it is necessary to mention that all his adjudgments connected with land reform were influenced by these factors.

Leopold Thun- Hohenstein was another member of the Thun family of Choltice, who experienced all the changes, which occurred after 1918 when Czechoslovakia was established. Leopold was not like his father Jan Rudolf at all. He had diplomatic demeanour and sense of duty towards family property. But he is also an atypical example of aristocrat of that time. His attitude towards aristocratic way of life cannot be called as a positive.

Luckily in the beginning Leopold, who was a good economist took charge of manor in Choltice. He became member of the Czechoslovak manor owner association and of Verband der deutschen Grossgrundbesitzer, which were famous for fighting for manor owners rights, however no documents about his actions in these leagues were found. All available sources,

which can provide us with information about closer relations of Leopold towards these organizations are limited by informative correspondence.

Judging by these facts, Leopold did not want come out against land reform radically or under the auspices of leagues, but he wanted to protect his property via courts. That can be found in letters between Leopold and county court in Přelouč. Financial problems caused by land reform Leopold decided to solve by increasing efficiency of industrial and agricultural production, which was out-of-date.

Another aim of this Bachelor's thesis is to make research about Leopold Thun-Hohenstein in consideration of him being a sympathizer of right-wing movement. There is no doubt that Leopold Thun-Hohenstein became member of National Socialist German Workers' Party. But the question is: What was his motivation for becoming a member?

Generally attitude of German aristocracy towards Czechoslovakia was negative. After disintegration of the monarchy when their houses ended up on the territory of new state, which had no ties to previous empire, they lost almost all their securities. To a certain extent it is understandable that many of them saw Nazi ideology as a tool which can bring back "good old times". Greater German Realm was welcomed by some members of aristocracy as a alternative to The Habsburg monarchy. According to sources Leopold Thun-Hohenstein was not sympathizer of the monarchy so he was not looking for replacement for The Habsburg monarchy. He did not sympathize with the monarchy and also he did not want to be Czech. Even though he was born in Choltice and spent there his childhood. This offers an idea that Leopold was looking up to German empire because of economical stability and social stability which he lost because of establishment of Czechoslovakia. That suggest other materials which I have studied. He is not presented as avowed Nazi in those materials.

Last but not least he had to be to some extent influenced by his second wife Irena, who was very active in Nazi Party (women fraction), where she was an Ortfrauschaftleiterin. According to her letters, which I have been studying, was Irena avowed Nazi. That suggest chronicles of Choltice where is county couple mentioned. In chronicles Leopold is not mentioned as a German or sympathizer of Nazi Party, but Irena as a sympathizer of Greater German Realm is mentioned there several times.

Bachelor's thesis aims to provide information which can show closer look at life of aristocracy after 1918 at bohemian territory, which was influenced by extreme right-wing movement. At the conclusion I want to add that sources of the Thun-Hohenstein family are not used up and there are plenty of materials, which deserve to be studied and eventually published.

10. Prameny a literatura

Prameny:

1. SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart.: 48, 89, 101, 102, 107, 112, 113, 114, 118, 115, 119, 130, 132, 133
2. SOA Zámorsk, Velkostatek Choltice. Kart.: 190
3. SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kart.: 4
4. SOkA Pardubice, MNV Choltice. Kronika městečka Choltice č. 248 a 249.

Literatura:

1. BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav. *Rozumět dějinám. Vývoj česko- německých vztahů na našem území v letech 1848- 1948*. 2. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80- 86010-60-0.
2. BEZECNÝ, Zdeněk – LENDEROVÁ, Milena. Několik poznámek k proměnám elit v Čechách, s. 31-42, In *Proměny elit v moderní době. Sborník k narozeninám docenta Roberta Saka*. České Budějovice: HÚ JČÚ, 2003. ISBN 80-7040-575-9.
3. CUHRA, Jaroslav. ELLINGER, Jiří. *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý od roku 1918*. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-794-7.
4. GLASSHEIM, Eagle. *Noble Nationalists: The transformation the Bohemian aristocracy*. 1. vyd. London: Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2005, ISBN 0-674-01889-3.
5. HAZDRA, Zdeněk- HOŘČIČKA, Václav- ŽUPANIČ, Jan (eds.): *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011. ISBN 978-80-87211-52-6.
6. HOŘEJŠ, Miloš. Šlechta a nacistická pozemková elita v českých zemích, In: HAZDRA, Zdeněk- HOŘČIČKA, Václav- ŽUPANIČ, Jan (eds.): *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011, s. 177-199. ISBN 978- 80- 87211-52-6.
7. JELÍNKOVÁ, Dita. „Když ta širá, různorodá vlast přestala existovat...“ aneb Osudy rodiny Clary-Aldringen po rozpadu Rakouska-Uherska a její hledání nové cesty v postimperální světě. In *Theatrum historiae 6, Sborník prací Katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice*, 2006 s. 125-162. ISBN 1802-2502.
8. JELÍNKOVÁ, Dita. Příběh rodiny Hugo Salm-Reifferscheidta: Příspěvek ke konfrontaci šlechty s totalitními režimy. In *Securitas Imperii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 42-68. 18 (01/2011). ISSN 1804-1612.

9. JELÍNKOVÁ, Dita. *Šlechta v českých zemích v letech 1918-1939 na příkladu osobnosti Alfonse Clary- Aldringena. Příspěvek k poznání života německojazyčné šlechty v Československu: Diplomová práce: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2008, s. 135. Vedoucí práce Zbyněk Vydra.*
10. KOCIAN, Jiří. *České politické strany a řešení německé otázky v Československu v roce 1945. In: FAJMON, Hynek a Kateřina HLOUŠKOVÁ. Konec soužití Čechů a Němců v Československu: Sborník k 60. výročí ukončení II. světové války. 1. vyd. Brno: CDK, 2005. ISBN 80-7325-065-9.*
11. KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938): Díl 1.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha: Libri, 2000. ISBN 80-7277-027-6.*
12. MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK. *Politické strany I. díl období 1861-1938: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-178-X.*
13. MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích. 3. upr. vyd. Praha: Mladá fronta 2003. ISBN 80-204-1049-X 279.*
14. PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy, Praha: Vesmír 1923*
15. SKŘIVÁNEK, Milan. *Inventář: Rodinný archiv Thunů Choltice. Zámorsk: Státní oblastní archiv Zámorsk, 1970.*
16. STERNBERGOVÁ, Cecilia. *Cesta: Paměti české aristokratky. Praha: Mladá fronta, 1996, s. 93-94. ISBN 80-204-0593-3.*
17. ŠKUTINA, Vladimír. *Český šlechtic František Schwarzenberg. 2. vyd. 6. sv. Praha: Rozmluvy Alexandra Tomského, 1990. ISBN 0-946352-7-12.*
18. VOŽENÍLEK, Jan. *Pozemková reforma v Československé republice. 2.vyd. Praha, 1924.*
19. ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta rakouského císařství. Praha: Agentura Pankrác, 2006. ISBN 80-86781-08-9.*
20. ŽUPANIČ, Jan. STELLNER, František a FIALA, Michal. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2001. ISBN 80-86493-00-8.*

Elektronické zdroje:

1. *Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD- díl XX (1888- 1909). [elektronický zdroj] verze II. Aion CS, s.r.o. Praha, Aion CS s.r.o., 1997.*

11. Seznam obrazové přílohy

Obr. č. 1: Dobová fotografie zámku Choltice: SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 169. Album fotografií Jana Rudolfa Thun-Hohenstein.

Obr. č. 2: Rodinná fotografie; Jan Rudolf Thun-Hohenstein s dětmi: SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 169. Album fotografií Jana Rudolfa Thun-Hohenstein.

Obr. č. 3: Fotografie Leopolda Thun-Hohensteina z března 1907: SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 169. Album fotografií Jana Rudolfa Thun-Hohenstein.

Obr. č. 4: Vlastnoručně podepsaná fotografie Jana Rudolfa Thun-Hohensteina: SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart.102, inv. č. 1334.

Obr. č. 5: Vlastnoručně podepsaná fotografie Leopolda Thun-Hohensteina: SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart.101, inv. č. 1330.

Obr. č. 6: První strana konceptu dopisu pro B. Mussoliniho od Leopolda Thun-Hohensteina: SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice. Kart. 130, inv. č. 2075.

12. Obrazová příloha



Obr. č. 1



Obr. č. 2



Obr. č. 3



Obr. č. 4



Obr. č. 5

